અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.
==

મહારાષ્ટ્ર ગિરણી કામગાર યુનિયન

વિ.

એસ. ભટ્ટાચારજી અને અન્ય

ઓગસ્ટ ૩૧, ૧૯૯૯

[એસ.બી. મજમુદાર, એમ. શ્રીનિવાસન અને યુ.સી. બેનર્જી, ન્યાયમૂર્તિ]

શ્રમ કાયદાઓ :

બોમ્બે ઔદ્યોગિક સંબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૬ :

કલમો ૧૫(બી) (૨), ૩(૨૫), ૧૩(૧) અને ૧૬ – પ્રતિનિધિ સંઘ – નોંધણી – તેની રદગીરી – આ આધારે કે કલમ ૧૩(૧) હેઠળના કાયદેસર લઘુત્તમ કરતાં સભ્યતા ઘટી ગઈ હતી – સભ્યોની સંખ્યા – તેની ગણતરી – લવાજમ – તેની બાકી રકમ – સતત ત્રણ કરતાં વધુ કેલેન્ડર મહિનાના સમયગાળા માટે – ઠરાવ્યું : "ત્રણ કરતાં વધુ કેલેન્ડર મહિના" ને "ત્રણ કેલેન્ડર મહિના" સમકક્ષ ગણાવી

શકાય નહીં– તે ચાર કેલેન્ડર મહિના અથવા તેથી વધુ હશે– કેસની પરિસ્થિતિઓમાં, પ્રતિનિધિ સંઘની સભ્યતા કાયદેસર લઘુત્તમ કરતાં ઓછી થઈ નથી – તેથી, પ્રતિસ્પર્ધી સંઘ દ્વારા પ્રતિનિધિ સંઘની નોંધણી રદ કરવાની અરજી યોગ્ય રીતે નામંજૂર કરવામાં આવી – ટ્રેડ યુનિયન્સ અધિનિયમ, ૧૯૨૬.

કલમ ૧૫–પ્રતિનિધિત્વ સંઘ–નોંધણી–તેનું રદ કરવું–અનુસરવાની પ્રક્રિયા – ઠરાવ્યુ : કલમ ૧૫ હેઠળ જ નિર્ધારિત કરાયેલ પ્રક્રિયા અનુસરવાની રહે છે અને બીઆઈઆર અધિનિયમ હેઠળ બનાવવામાં આવેલા નિયમોનો નિયમ ૨૮–એ હેઠળ નિર્ધારિત કરાયેલ પ્રક્રિયા નહીં.

કાયદાઓનું અર્થઘટન :

કલ્યાણકારી કાયદા વ્યવસ્થા—અર્થઘટનના નિયમો—નિર્ધારિત કર્યું: જે અર્થઘટન કલ્યાણકારી યોજનાને ફળદ્રુપ બનાવે છે, તેને વરિયારું આપવું, અને જે તેને નિષ્ફળ બનાવે છે, તેને નહીં.

શબ્દો અને પ્રયોગો:

"ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ સમયગાળો" — તેનો અર્થ — બોમ્બે ઔદ્યોગિક સંબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૬ ની કલમ ૩(૨૫) ની પરંતુકની પરિસ્થિતિમાં.

અપીલકર્તા ટ્રેડ યુનિયન્સ અધિનિયમ, ૧૯૨૬ હેઠળ નોંધાયેલ એક સંઘ હતો. તેના સભ્યો કપાસ વસ્ત્ર ઉદ્યોગમાં રોકાયેલા કામદારો હતા. સામાવાળા નં. ૪ એ બોમ્બે ઔદ્યોગિક સંબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૬ ની કલમ ૧૩ હેઠળ એ જ ઉદ્યોગમાં અને એ જ વિસ્તારમાં પ્રતિનિધિ સંઘ તરીકે નોંધણી કરાવી હતી.

અપીલકર્તા–સંઘે સામાવાળા નં. ૪ના સંઘનું બીઆઈઆર અધિનિયમની કલમ ૧૫(બી)(૨) હેઠળ પ્રતિનિધી સંઘ તરીકેનું નોંધણીકરણ રદ કરવા માટે ૨૪–૩–૧૯૮૨ના રોજ સંઘોના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ અરજી કરી હતી, એ આધારે કે સંબંધિત સતત ત્રણ કૅલેન્ડર મહિનાના ગાળામાં તે વિસ્તારમાં કાપડ ઉદ્યોગના કામદારોમાં સામાવાળા નં. ૪ના સંઘનું સભ્યપદ જરૂરી ૨૫% કરતાં નીચે આવી ગયું હતું. અતિરિક્ત રજિસ્ટ્રારે ઉક્ત અરજી નામંજૂર કરી. અપીલમાં, ઔદ્યોગિક અદાલતે બીઆઈઆર અધિનિયમની કલમ ૩(૨૫) ને તેની કલમ ૧૫ સાથે વાંચીને કરેલી વ્યાખ્યાના આધારે એવો નિર્ધાર કર્યો કે સામાવાળા નં. ૪ના સંઘનું સભ્યપદ પ્રતિનિધી સંઘ તરીકે તેની નોંધણી ચાલુ રહે તે માટે જરૂરી ન્યૂનતમ મર્યાદા કરતાં નીચે આવ્યું ન હતું. વડી અદાલતે આ આદેશને યથાવત્ રાખ્યો. તેથી આ અપીલ કરવામાં આવી છે. અપીલકર્તા–સંઘ તરફથી એવી દલીલ કરવામાં આવી કે તેની તારીખ ૨૪–૩–૧૯૮૨ની અરજીના હેતુસર સંબંધિત સતત ત્રણ કૅલેન્ડર મહિનાનો ગાળો ડિસેમ્બર ૧૯૮૧, જાન્યુઆરી ૧૯૮૨ અને ફેબ્રુઆરી ૧૯૮૨નો બને છે; કે સામાવાળા નં. ૪ના સંઘના જેમણે ડિસેમ્બર ૧૯૮૧ માટેનું પોતાનું લવાજમ ચૂકવ્યું ન હતું એવા સભ્યોની સંખ્યા ૬૧,૫૦૯ હતી; કે

બીઆઈઆર અધિનિયમની કલમ ૩(૨૫)ની યોગ્ય વ્યાખ્યા મુજબ, કોઈ કામદારે નિશ્ચિત મહિના માટેનું લવાજમ આગામી મહિના સુધી ચૂકવ્યું ન હોય તો તે એક મહિનાથી વધુ બાકીદાર ગણાય; કે ઉક્ત ૬૧,૫૦૯ કામદારો, જેમણે ડિસેમ્બર ૧૯૮૧ માટેની પોતાની બાકી રકમ ફેબ્રુઆરી ૧૯૮૨ના અંત સુધીમાં પણ ચૂકવી ન હતી, તેઓને ડિસેમ્બર ૧૯૮૧, જાન્યુઆરી ૧૯૮૨ અને ફેબ્રુઆરી ૧૯૮૨ એમ ત્રણથી વધુ કૅલેન્ડર મહિનાના ગાળાની લવાજમ બાકી હોવાનું ગણવું પડતું; કે સામાવાળા નં. ૪ના સંઘના સતત પ્રતિનિધી દરજ્જા અંગે વિચારણા કરવાની દ્રષ્ટિએ આ ૬૧,૫૦૯ સભ્યોને સામાવાળા નં. ૪ના સંઘના સભ્યો માનવામાં ન આવે તેમ ગણવામાં આવવાના; કે જરૂરી ત્રણેય મહિનાઓ દરમ્યાન સામાવાળા નં. ૪ના સંઘના ૨૫% સભ્યપદની ગણતરીમાંથી તેઓને બહાર રાખવાના અને, તેથી, માર્ચ ૧૯૮૨માં કરાયેલ અપીલકર્તાની અરજી મંજૂર થવી જરૂરી હતી.

અપીલ ફગાવીને, અદાલતે ઠરાવેલઃ

૧.૧. બોમ્બે ઔદ્યોગિક સંબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૬ ની કલમ ૩(૨૫) ની શરત અનુસાર ૧૯૬૫ પૂર્વે અમલમાં રહેલી કાનૂની કલ્પના મુજબ, વિધાનમંડળે ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાની અથવા તેથી પણ વધુ અવધિની બાકી લવાજમ-રકમને, યુનિયનની સભ્યપદની યાદીમાં અનુવર્તી મહિનાઓ માટે કોઈ વ્યક્તિને ચાલુ રાખવા માટેની પૂરતી અયોગ્યતા તરીકે ગણેલી હતી. પરંતુ, ઉક્ત શરતમાં ૧૯૬૫ પછી મૂળભૂત પરિવર્તન આવ્યું છે અને હાલ જે સ્વરૂપે તે કાનૂનપુસ્તકમાં

અસ્તિત્વમાં છે, તે મુજબ કોઈ વ્યક્તિને ત્યારે જ ગેરસભ્ય ગણવામાં આવશે જ્યારે તેની લવાજમ–રકમ અગાઉના છ કેલેન્ડર મહિનાના સમૂહમાં ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ સમયગાળા માટે બાકી હોય. તેથી, અપીલકર્તાની આ દલીલ સ્વીકારવી શક્ય નથી કે ૧૯૬૫ના સુધારા અનુસાર શરતમાં ઉલ્લેખિત ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ સમયગાળો, એકવાર એવું જણાય કે અગાઉના પ્રત્યેક ત્રણ કેલેન્ડર મહિનામાં સંબંધિત મહિનાના અંત સુધી લવાજમ ચૂકવાયેલું નહોતું, ત્યારે જ શરૂ થઈ જાય છે, અને જેમ જ આ ત્રણ કેલેન્ડર મહિના પ્રત્યેક મહિનાની બાકી લવાજમ ચૂકવ્યા વિના પૂરા થાય, તેમ ત્રીજા કેલેન્ડર મહિનાની મધરાતે બરાબર ૧૨ વાગ્યાના ટકોરે ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ સમયગાળો શરૂ થયો ગણાવી શકાય. સ્પષ્ટ છે કે, સ્પષ્ટીકરણ દ્વારા નિર્ધારિત કેલેન્ડર મહિનાની બાકીદારીનો અભિપ્રાય તેવા સભ્યના વર્તનને પણ આવરી લે છે, જે સંબંધિત કેલેન્ડર મહિના માટેનું લવાજમ તે મહિનાના અંત સુધી ચૂકવતો નથી. સંબંધિત મહિના માટેનું લવાજમ ચૂકવવા માટે તેને તે કેલેન્ડર મહિનાના પ્રથમ દિવસથી અંતિમ દિવસ સુધી પૂર્ણ અવકાશ અને પશ્ચાતાપનો અવસર પ્રાપ્ત છે. અપીલકર્તા દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી આ અર્થઘટનાથી “ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ” શબ્દસમૂહને સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ અને નિરર્થક બનાવી દેશે. આ સ્વયંસ્પષ્ટ છે કે “ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ” ને “ત્રણ કેલેન્ડર મહિના” સમકક્ષ ગણાવી શકાય નહીં. વધુમાં, બી.આઇ.આર. અધિનિયમની કલમો ૧૩ અને ૧૬ માં વિધાનમંડળે જે શબ્દરચના અપનાવી છે તેની તુલના કરવી પણ રસપ્રદ છે; જેમાં કલમ ૧૩ હેઠળ

પ્રતિનિધિ યુનિયન તરીકે નોંધણી મેળવવા ઇચ્છતી અરજદાર યુનિયને, અથવા કલમ ૧૬ હેઠળ અરજી કરીને એવી પ્રતિનિધિ યુનિયનને સ્થાનચ્યૂત કરવા ઇચ્છતી પ્રતિસ્પર્ધી યુનિયને, અરજીથી તરત અગાઉના સતત ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાની અવધિ માટે તે ઉદ્યોગમાં રોકાયેલા કામદારોમાંથી જરૂરી ૨૫% સભ્યપદ દર્શાવવું પડે છે. સતત ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાની અવધિ સ્વાભાવિક રીતે પ્રથમ મહિના સાથે શરૂ થઈ ત્રીજા મહિના સાથે પૂર્ણ થાય. આવી શબ્દરચના કલમ ૩(૨૫) ની શરતમાં, ૧૯૬૫ પછી જે સ્વરૂપે તે કાનૂનપુસ્તકમાં છે, તેમાં સ્પષ્ટપણે અનુપસ્થિત છે. (૧૦૯–બી–એચ; ૧૧૦–એ–ઈ)

૨.૧. વિવાદાસ્પદ સભ્યપદ એવા વ્યક્તિઓનું છે, જે મોટાભાગે નિરક્ષર મજૂરવર્ગના છે અને વિવિધ કાપડ મિલો તથા બી.આઈ.આર. અધિનિયમથી શાસિત અન્ય ઉદ્યોગોમાં કાર્યરત છે. તેઓ મોટા ભાગે ગ્રામિણ વિસ્તારોમાંથી આવતા હોય છે અને પોતાનું તથા પોતાના કુટુંબના સભ્યોનું ભરણપોષણ જાળવી રાખવા રોજગારની શોધમાં લાંબા અંતરેથી આવે છે. આવા ગરીબ અને નિરક્ષર વ્યક્તિઓ, જે પોતાની વ્યથા–ફરિયાદો રજૂ કરવા માટે પ્રતિનિધિરૂપે કાર્યરત સંઘોમાં જોડાય છે, તેમને પોતાની પસંદગીના સંઘો દ્વારા યોગ્ય રીતે પ્રતિનિધિત્વ મેળવવાની મંજૂરી આપવી જ જોઈએ. જે અર્થઘટન કાયદાકીય વ્યવસ્થાના આ આંતરિક હેતુને સાકાર કરે છે, તેને પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ. આવા કર્મચારીઓનો પ્રતિનિધિ સંઘ, તેમની તરફથી મિલમાલિકોની સંસ્થા સાથે સામૂહિક વાટાઘાટની

પ્રક્રિયા દ્વારા, ઔદ્યોગિક વિવાદોના યોગ્ય સમાધાનો લાવી શકે છે, કારણ કે તેને નાણાકીય અને સામાજિક રીતે વધુ સશક્ત નિયોજકોના સંઘોનો સામનો કરવો પડે છે, જેમને સ્વાભાવિક રીતે વિશાળ આર્થિક સ્રોતો ઉપલબ્ધ હોય છે અને યોગ્ય કાનૂની તથા નાણાકીય નિષ્ણાતોની સક્ષમ સહાય પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. [૧૧૦-જી-એચ)

૨.૨. બીઆઈઆર અધિનિયમ ઔદ્યોગિક લોકશાહીના સિદ્ધાંત પર આધારિત છે. અધિનિયમની કોઈપણ જોગવાઈ, જે કામદારોના આ નિરક્ષર સમૂહોની જરૂરિયાતોને સંતોષવાનો પ્રયત્ન કરે છે, તેનું એવું અર્થઘટન કરવું જોઈએ કે જેથી ઔદ્યોગિક લોકશાહી અને અધિનિયમ દ્વારા ખાતરી આપવામાં આવેલ સામૂહિક વાટાઘાટના સિદ્ધાંતના આધારભૂત વિધાનમંડળીય આશયને પ્રોત્સાહન મળે. એવું કોઈપણ અર્થઘટન, જે આવી હિતકારી યોજનાને ફળદાયી બનાવે અને કામદારોના આવા નિરક્ષર સમૂહોના સભ્યપદની સતતતા સુનિશ્ચિત કરે, તેને એવા અર્થઘટન કરતાં પ્રાથમિકતા આપવી જોઈએ, જે આવી હિતકારી કાયદેસરની જોગવાઈના આધારભૂત યોજનાને નિષ્ફળ બનાવે. તેથી, કલમ ૩(૨૫) ની શરતી જોગવાઈમાં સમાવવામાં આવેલ, સભ્યપદવિહોણા બનાવનાર વ્યક્તિ સંબંધિત કાયદાકીય કલ્પનાને, તે જોગવાઈના કડક અર્થઘટન પર જ અમલમાં લાવવી જોઈએ અને આવી અયોગ્યતા લાદતી જોગવાઈના ઉદાર અર્થઘટન પર નહીં.

તેમછતાં, કલમ ૩(૨૫) ને તેની શરતી જોગવાઈ અને સમજૂતી સાથે વાંચતાં, બે અર્થઘટનો વાજબી રીતે સંભવ નથી. (૧૧૧–સી–ડી)

૩. "ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ સમયગાળો" એવા શબ્દો પર મૂકાયેલ ભાર અપીલકર્તાના કેસને વધુ આગળ ધપાવતો નથી, તેનો સરળ કારણ એ છે કે "ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ સમયગાળો" એવો શબ્દપ્રયોગ સંબંધિત પ્રશ્નગ્રસ્ત મહિનાને પૂર્વવર્તી એવા છ કેલેન્ડર મહિનાના સંબંધિત સમયગાળા દરમિયાનનો સમયવિસ્તાર દર્શાવે છે, જેના અંદર સંબંધિત સભ્યના વર્તનનું પરીક્ષણ કરવાનું રહે છે. તે માટે સતત ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુનો સમયગાળો હોવો આવશ્યક નથી. ઉપબંધની સ્પષ્ટ ભાષા, તેની સાથે વાંચવાની સ્પષ્ટીકરણ સાથે, પરથી એવું ઠરાવવું પડે કે ડિસેમ્બર ૧૯૮૧ માટે કોઈ સભ્યને અનુમાનિત રીતે ગેર–સભ્ય ગણાવી શકાય, તે પહેલાં એવું દર્શાવવું જરૂરી છે કે ડિસેમ્બર ૧૯૮૧ પહેલાંના છ મહિનાના ગાળામાં, એટલે કે જૂન ૧૯૮૧થી નવેમ્બર ૧૯૮૧ના અંત સુધી, તે કોઈપણ સમયે લવાજમની બાકીદારીમાં ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ, અર્થાત ચાર કેલેન્ડર મહિના અથવા તેથી વધુ, બાકી રહ્યો હતો. પરંતુ જો એવું દર્શાવવામાં આવે કે તે ઉપબંધની સ્પષ્ટીકરણ મુજબ માત્ર ત્રણ મહિના કે તેથી ઓછી અવધિ માટે જ અનુમાનિત બાકીદારીમાં હતો અને ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ લાંબી અવધિ માટે નહોતો, તો તેને ડિસેમ્બર ૧૯૮૧ માટે ગેર–સભ્ય અનુમાનિત કરી શકાય નહીં. આ બાબતનું પણ ધ્યાનમાં લેવું જરૂરી છે કે અપીલી અદાલત, અર્થાત

ઔદ્યોગિક અદાલત, દ્વારા એક સ્પષ્ટ તથ્યનિષ્કર્ષ નોંધાયો છે અને જેને વડી અદાલતના એકલ ન્યાયાધીશ તથા વિભાગીય ખંડપીઠે સમર્થન આપ્યું છે કે સામાવાળા નં. ૪ સંઘના ૬૧,૫૦૯ સભ્યો, જેમણે ડિસેમ્બર ૧૯૮૧નું ચંદું તે મહિનાના અંત સુધી ચૂકવ્યું ન હતું, તેઓ જૂન ૧૯૮૧થી નવેમ્બર ૧૯૮૧ દરમિયાન ત્રણ કેલેન્ડર મહિના જેટલી અવધિ માટે પણ બાકીદાર ન હતા. તેથી આ ૬૧,૫૦૯ કામદાર–સભ્યોને માત્ર એટલા માટે સામાવાળા નં. ૪ સંઘના ગેર–સભ્યો ગણાવી શકાય નહીં કે ડિસેમ્બર મહિનામાં જ તેમણે ડિસેમ્બર ૧૯૮૧ના અંત સુધી ચંદું ચૂકવ્યું ન હતું. કલમ ૩(૨૫)ની મુખ્ય જોગવાઈઓ તથા તેના ઉપબંધ અને તેની સ્પષ્ટીકરણનું સંયુક્ત વાંચન કરતાં, વડી અદાલતે અપીલી અદાલતના આ મતને સમર્થન આપવાનું યુક્તિસંગત ગણ્યું કે આ ૬૧,૫૦૯ કામદારોને તે ૪૯,૬૭૦ કામદારોની સંખ્યામાં ફરી ઉમેરવા જરૂરી હતા, જેઓ ડિસેમ્બર ૧૯૮૧માં સામાવાળા નં. ૪ સંઘના સભ્યો હતા અને જેમણે સમયસર ચંદું ચૂકવ્યું હતું. આ આંકડો ઉમેરતાં જ કુલ સભ્યપદની સંખ્યા સ્પષ્ટપણે ડિસેમ્બર ૧૯૮૧ માટે આવશ્યક ન્યૂનતમ ૨૫% સભ્યપદની મર્યાદાથી વધુ થઈ જાય છે. તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે બી.આઇ.આર. અધિનિયમની કલમ ૧૫ હેઠળ સામાવાળા નં. ૪ સંઘનું નોંધણી રદ કરવા અપીલકર્તા દ્વારા કરાયેલ અરજી નિષ્ફળ જશે. [૧૧૩–બી–એચ; ૧૧૪–એ–ઈ)

૪. બીઆઈઆર અધિનિયમ હેઠળ અગાઉથી વિધિવત્ નોંધાયેલ પ્રતિનિધિત્વ સંઘની નોંધણી રદ કરવા માટે કલમ ૧૫ હેઠળ કરવામાં આવેલી અરજી પર વિચાર કરતી વખતે રજિસ્ટ્રારે જે પ્રક્રિયા અનુસરવાની હોય છે, તે કલમમાં જ નિર્ધારિત કરાયેલ પ્રક્રિયા છે અને બીઆઈઆર અધિનિયમ હેઠળ બનાવવામાં આવેલા નિયમોના નિયમ ૨૮–એ હેઠળની નથી. આ બાબતમાં રજિસ્ટ્રારને તેને યોગ્ય લાગે તેવી તપાસ કરવાની વિવેકસત્તા આપવામાં આવી છે અને જે સંઘની નોંધણી રદ કરવાની માંગ કરવામાં આવે છે તેને કારણ દર્શાવો નોટિસ આપ્યા પછી જ તેને અરજીનો નિર્ણય કરવો પડે છે. (૧૦૨–ડી)

દીવાની અપીલી અધિકારક્ષેત્ર :

દીવાની અપીલ નં. ૨૪૭૩/૧૯૮૭.

બોમ્બે વડી અદાલત દ્વારા ૧૮.૭.૮૬ના રોજ અપીલ નં.૬૮૫/૧૯૮૪ માં આપવામાં આવેલ ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

અપીલકર્તા તરફથી એસ.જે. દેશમુખ, અશોક કુમાર ગુપ્તા અને ફારુખ રશીદ.

અશોક એચ. દેસાઈ, સુશ્રી રીમા બગ્ગા અને જય સાવલા સામાવાળા નં. ૩ તરફથી.

ભીમરાવ નાઈક, કૈલાશ વાસદેવ, સુશ્રી નયના બુચ અને એસ. વર્મા સામાવાળા નં. ૪ તરફથી.

સુશ્રી બી. સુનિતા રાવ સામાવાળા નં. ૫–૬ માટે.

અદાલતનો ચુકાદો નીચે મુજબ પ્રસ્તુત કરવામાં આવ્યો હતો

એસ.બી. મજમુદાર, ન્યાયમૂર્તિ દ્વારા.

૧. બોમ્બે વડી અદાલતે અનુરૂપતા પ્રમાણપત્ર મંજુર કરીને દાખલ થયેલી આ અપીલમાં, વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા અપીલ નં. ૬૮૫ ઓફ ૧૯૮૪ માં ૧૮.૦૭.૧૯૮૬ના રોજ આપેલ નિર્ણયને પડકારવામાં આવ્યો છે. તેમાં બોમ્બે ઔદ્યોગિક સંબંધ અધિનિયમ, ૧૯૪૬ (આગળે જેને 'બી.આઈ.આર. અધિનિયમ' તરીકે ઉલ્લેખવામાં આવશે) ની કલમ ૩(૨૫) ના યોગ્ય અર્થઘટનનો પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે. ઉક્ત જોગવાઈ બી.આઈ.આર. અધિનિયમ હેઠળ નોંધાયેલ ટ્રેડ યુનિયનના 'સભ્ય' શબ્દની વ્યાખ્યા આપે છે. ઉપરોક્ત પ્રશ્નને કેન્દ્રમાં રાખીને ઉભા થયેલા વિવાદના સ્વરૂપની મૂલવણી કરવા માટે, શરૂઆતમાં થોડા પ્રારંભિક તથ્યો નોંધવા યોગ્ય છે.

પૃષ્ઠભૂમિના તથ્યો:

૨. અપીલકર્તા ટ્રેડ યુનિયન્સ અધિનિયમ, ૧૯૨૬ હેઠળ નોંધાયેલ એક સંઘ છે. તે ગ્રેટર બોમ્બે ખાતે કાર્યરત છે અને ત્યાં સ્થિત કપાસ કાપડ ઉદ્યોગમાં રોકાયેલા કામદારો એવા તેના સભ્યોની સમસ્યાઓનું નિરાકરણ લક્ષ્યરૂપે કાર્ય કરે છે. સામાવાળા નં. ૪, બીઆઈઆર અધિનિયમની કલમ ૧૩ની જોગવાઈઓ હેઠળ બોમ્બેના સ્થાનિક વિસ્તારમાં કપાસ કાપડ ઉદ્યોગ માટે પ્રતિનિધિ સંઘ તરીકે

વિધિવત નોંધાયેલ છે. તે પ્રતિનિધિ સંઘ તરીકે આ આધાર પર નોંધાયેલ છે કે સંબંધિત સમયે સતત ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાના સમગ્ર સમયગાળા દરમિયાન તેને શહેરની વિવિધ કપાસ કાપડ મિલોમાં રોકાયેલા કામદારોના આવશ્યક ૨૫% અથવા તેથી વધુ સભ્યપદનો લાભ પ્રાપ્ત હતો.

૩. અપીલકર્તા સંઘે ૨૪.૦૩.૧૯૮૨ના રોજ બીઆઈઆર અધિનિયમ હેઠળ કાર્યરત રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ બીઆઈઆર અધિનિયમની કલમ ૧૫(બી)(૨)ની જોગવાઈઓ મુજબ બોમ્બે સ્થાનિક વિસ્તારમાં કાપડ ઉદ્યોગના કામદારોના પ્રતિનિધિ સંઘ તરીકે સામાવાળા નં. ૪ સંઘની નોંધણી રદ કરવાની અરજી કરી હતી. એવો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે સતત ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાની સંબંધિત અવધિ માટે સામાવાળા નં. ૪ સંઘનું સભ્યપદ બોમ્બેના કાપડ ઉદ્યોગના કામદારોના આવશ્યક ૨૫% કરતાં નીચે ઉતરી ગયું હતું અને તેથી તેની નોંધણી રદ કરવી આવશ્યક હતી. પ્રારંભમાં, વધારાના રજિસ્ટ્રારે આ કહીને ઉક્ત અરજી સંક્ષેપમાં નામંજૂર કરી હતી કે સતત ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાની અવધિ માટે સામાવાળા નં. ૪નું સભ્યપદ લઘુત્તમ મર્યાદાથી નીચે આવ્યું નહોતું. અપીલકર્તાએ બોમ્બે વડી અદાલતમાં રિટ અરજી નં. ૮૫૬ ઓફ ૧૯૮૨ દાખલ કરીને ઉક્ત આદેશને પડકાર્યો. ત્યારબાદ વધારાના રજિસ્ટ્રારે અપીલકર્તાની અરજી નામંજૂર કરતો પોતાનો આદેશ પાછો ખેંચ્યો, કારણ કે વડી અદાલતે આ સંબંધમાં યોગ્ય તપાસ કરવાની દિશા નિર્દેશ કર્યો હતો. ત્યારપછી, બીઆઈઆર અધિનિયમ હેઠળ કાર્યરત સંઘોના વધારાના રજિસ્ટ્રારે સામાવાળા નં. ૪ને યોગ્ય કારણ દર્શાવો

નોટિસ આપ્યા બાદ, પોતાના તા. ૪.૧૧.૧૯૮૨ના આદેશથી, સંબંધિત મહિનાઓ માટે નોંધણી જળવાઈ રહે તે માટે આવશ્યક ૨૫% જેટલું લઘુત્તમ સભ્યપદ સામાવાળા નં. ૪નું ઘટી ગયું હતું એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો હોવા છતાં, એ કારણસર ઉક્ત નોંધણી રદ કરવાની ના પાડી કે સંબંધિત ત્રણ મહિનાઓ દરમિયાન બોમ્બેના કાપડ ઉદ્યોગમાં હડતાળ હતી અને તેથી કામદારો પોતાનું લવાજમ ચૂકવી શક્યા નહોતાં. સંઘોના વધારાના રજિસ્ટ્રારના ઉક્ત આદેશ સામે બોમ્બે સ્થિત મહારાષ્ટ્ર ઔદ્યોગિક અદાલતમાં પરસ્પર વિરોધી બે અપીલો નોંધાઈ. ઔદ્યોગિક અદાલતે પક્ષકારોને સાંભળ્યા બાદ, બીઆઈઆર અધિનિયમની કલમ ૩(૨૫)નું કલમ ૧૫ સાથે વાચન કરતાં તેના અર્થઘટનના આધારે આ નિષ્કર્ષે પહોંચી કે સામાવાળા નં. ૪ સંઘનું સભ્યપદ તેના પ્રતિનિધિ સંઘ તરીકેની નોંધણીની સતતતા માટે જરૂરી લઘુત્તમ મર્યાદાથી નીચે આવ્યું નહોતું. પરિણામે, કલમ ૧૫ હેઠળની અપીલકર્તાની અરજી નામંજૂર કરવામાં આવી. ઉક્ત નિર્ણયથી, એટલે કે અહીંના સામાવાળા નં. ૨ એવા ઔદ્યોગિક અદાલતના નિર્ણયથી વ્યથિત થઈ, અપીલકર્તાએ ફરી એકવાર વડી અદાલતનો દરવાજો રિટ અરજી નં. ૮૦૫ ઓફ ૧૯૮૩ દ્વારા ખખડાવ્યો. વડી અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે રિટ અરજી નામંજૂર કરી અને સામાવાળા નં. ૨ના તા. ૨૩/ ૨૪.૦૪.૧૯૮૩ના આદેશની પુષ્ટિ કરી. અપીલકર્તાએ ત્યારબાદ વડી અદાલતની વિભાગીય પીઠ સમક્ષ ઓઓસીઝે અપીલ નં. ૬૮૫/૧૯૮૪ તરીકે વધુ અપીલ દાખલ કરી. વડી અદાલતની વિભાગીય પીઠે તા. ૧૮.૦૭.૧૯૮૬ના વિવાદિત ચુકાદા દ્વારા,

ઔદ્યોગિક અદાલત તેમજ વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે અધિનિયમની કલમ ૩(૨૫) અંગે સ્વીકારેલા અર્થઘટન સાથે સહમત રહી, ઉક્ત અપીલ નામંજૂર કરી. અગાઉ નોંધ્યું તેમ, વડી અદાલતની વિભાગીય પીઠ દ્વારા અપાયેલ યોગ્યતાના પ્રમાણપત્રના આધારે આ અપીલ આ અદાલત સમક્ષ આવી છે.

વિવાદી દલીલો:

૪. અપીલકર્તા તરફથી રજૂ થયેલા વિદ્વાન વકીલે બી.આઈ.આર. અધિનિયમની સંબંધિત જોગવાઈઓ, જેમાં કલમ ૩(૨૫) હેઠળ નિર્ધારિત "સભ્ય" ની વ્યાખ્યા પણ સમાવેશ થાય છે, તેના પર ભારપૂર્વક નિર્ભરતા રાખીને જોરદાર દલીલ કરી કે વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠે તેમજ વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે અને તે અનુસરે ઔદ્યોગિક અદાલતે સ્વીકારેલ અર્થઘટન યોગ્ય નથી. તેમણે રજૂ કર્યું કે અપીલકર્તાએ સામાવાળા નં. ૪ પ્રતિનિધિ સંઘનું નોંધણી રદ કરવા માટે બી.આઈ.આર. અધિનિયમની કલમ ૧૫ હેઠળ ૨૪.૦૩.૧૯૮૨ના રોજ અરજી કરી હતી, તેથી તે માટે પ્રાસંગિક સતત ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાનો સમયગાળો ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧, જાન્યુઆરી, ૧૯૮૨ અને ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૨નો હતો, જેમાં સામાવાળા નં. ૪ની સભ્યતાની તપાસ થવાની હતી. વધુમાં, વડી અદાલત તરફથી પરત મોકલ્યા બાદ વધારાના રજિસ્ટ્રારે હકીકતરૂપે એવું નિર્ધારિત કર્યું હતું કે સંબંધિત ત્રણ મહિનાઓ માટે સામાવાળા નં. ૪ સંઘની સભ્યસંખ્યા આવશ્યક ૨૫% કરતાં ઘણું ઓછી થઈ ગઈ હતી. આ સંબંધિત સમયગાળા દરમિયાન ગ્રેટર

બોમ્બેની વિવિધ મિલોમાં કાપડ ઉદ્યોગમાં કાર્યરત કામદારોની કુલ સંખ્યા ૨.૨૫ લાખ હતી; તેમાંના ૨૫%, જે સામાવાળા નં. ૪ને અધિનિયમ હેઠળ પ્રતિનિધિ સંઘ તરીકે યથાવત્ માનવા માટે આવશ્યક સભ્યસંખ્યા ગણાય, તે મુજબ ૫૬,૨૫૦ થાય છે; જ્યારે વધારાના રજિસ્ટ્રારે નિયુક્ત કરેલી તપાસ ટીમે, જેણે બાબતની તપાસ કરી હતી, હકીકતરૂપે જાણવા મળ્યું કે સંબંધિત ત્રણ મહિનાઓ માટે સામાવાળા નં. ૪ની સભ્યસંખ્યા આ મુજબ હતી :

ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ : ૪૯,૬૭૦

જાન્યુઆરી, ૧૯૮૨ : ૪૦,૯૦૨

ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૨ : ૫,૦૮૦.

વધુમાં, તપાસ ટીમે એ પણ જાણવા મળ્યું કે સામાવાળા નં. ૪ના તે સભ્યો જેમણે ઉપરોક્ત સંબંધિત ત્રણ મહિનાઓ માટે પોતાની લવાજમની રકમ ચૂકવી નહોતી, તેમની સંખ્યા આ મુજબ હતી :

ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ : ૬૧,૫૦૯

જાન્યુઆરી, ૧૯૮૨ : ૫૮,૮૫૨

ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૨ : ૭૪,૯૦૪.

તેથી દલીલ કરવામાં આવી કે બોમ્બેના કાપડ ઉદ્યોગમાં કામદારોના પ્રતિનિધિ સંઘ તરીકે માન્યતા મેળવવા માટેની ૨૫% ની નીવડતી કનિષ્ઠ આવશ્યકતા કરતાં સામાવાળા નં. ૪ની સભ્યસંખ્યા ઉપરોક્ત તમામ ત્રણ

સંબંધિત મહિનાઓમાં ઓછી હતી, તેથી બી.આઈ.આર. અધિનિયમની કલમ ૧૫(બી)(૨) મુજબ સામાવાળા નં. ૪ની નોંધણી રદ કરવાની અપીલકર્તાની અરજી મંજૂર થવી જરૂરી હતી. આ સંદર્ભમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી કે વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠે આ મત ખોટી રીતે સ્વીકાર્યો કે ફક્ત એટલા માટે કે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ મહિનામાં ૬૧,૫૦૯ કામદારોએ તે મહિનાનો પોતાનો લવાજમ ચૂકવ્યો ન હતો, તેમને અસદસ્યો ગણી શકાય નહીં, કારણ કે એવું જણાયું હતું કે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ પહેલાંના છ મહિનાના ગાળામાં તેઓ ત્રણ મહિનાથી વધુ બાકીદાર નહોતા. તેથી ૬૧,૫૦૯ કામદારોની આ સંખ્યા ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ માટે સામાવાળા નં. ૪ સંઘની સભ્યસંખ્યા ગણતરીમાં ફરી ઉમેરવી જરૂરી હોવાનું માનવામાં આવ્યું, અને જો એવું કરવામાં આવે તો તે મહિનામાં સામાવાળા નં. ૪ સંઘની સભ્યસંખ્યા તેની નોંધણી ચાલુ રાખવા માટે જરૂરી ૨૫% ની નીવડતી મર્યાદા કરતાં ઘણું વધુ થઈ જાય. અપીલકર્તા તરફના વિદ્વાન વકીલે સમાન દલીલ કરી કે વડી અદાલતે એ જ તર્કના આધારે જાન્યુઆરી, ૧૯૮૨ માટે બાકી રહેલા કર્મચારીઓની સંખ્યા જાન્યુઆરી, ૧૯૮૨ માટે લવાજમ ચૂકવનારાઓની સંખ્યામાં ઉમેરીને ભૂલ કરી હતી. તેમ છતાં તેમણે ન્યાયસંગત રીતે સ્વીકાર્યું કે જો વાસ્તવમાં આવશ્યક ત્રણ મહિનાઓમાંથી કોઈપણ મહિનામાં, એટલે કે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧, જાન્યુઆરી, ૧૯૮૨ અને ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૨માં, સામાવાળા નં. ૪ની સભ્યસંખ્યા આ ત્રણમાંથી એક કે વધુ મહિનાઓમાં ૨૫% કરતાં વધી ગઈ હોય, તો બી.આઈ.આર. અધિનિયમની કલમ ૧૫(બી)(૨)

હેઠળ સામાવાળા નં. ૪ની નોંધણી રદ કરી શકાય નહીં, કારણ કે રદ કરવાનો આદેશ ફક્ત ત્યારે જ થઈ શકે જ્યારે સતત સમગ્ર ત્રણ મહિનાના ગાળામાં, એટલે કે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧થી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૨ સુધી, આવી સભ્યસંખ્યા બોમ્બે શહેરના કાપડ ઉદ્યોગની કામદાર શક્તિના આવશ્યક ૨૫% કરતાં ઓછી થઈ ગઈ હોય. જોકે તેમની દલીલ એવી હતી કે અધિનિયમની કલમ ૩(૨૫)માં ટ્રેડ યુનિયનના "સભ્ય" ની વ્યાખ્યા જે રીતે કરવામાં આવી છે, તેનું યોગ્ય અર્થઘટન કરવાથી એવું માનવું જોઈએ કે જ્યારે ૬૧,૫૦૯ કામદારોએ સ્વીકાર્ય રીતે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧નો લવાજમ ચૂકવ્યો નહોતો, ત્યારે જાન્યુઆરી, ૧૯૮૨ સુધી તેઓ એક કરતાં વધુ કેલેન્ડર મહિનાનો બાકીદાર બની ગયા હતા. તેમણે સ્વીકાર્ય રીતે જાન્યુઆરી, ૧૯૮૨ના અંત સુધી પણ ડિસેમ્બર મહિનાની બાકી રકમ ચૂકવી નહોતી. તેથી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૨ની શરૂઆત સુધી તેઓ બે કરતાં વધુ કેલેન્ડર મહિનાનો બાકીદાર બન્યા હતા. અને જ્યારે માર્ચ, ૧૯૮૨ની શરૂઆત સુધી પણ તેમણે ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૨ના અંત સુધી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ની બાકી રકમ ચૂકવી ન હતી, ત્યારે આવા કામદારોને ત્રણ કરતાં વધુ કેલેન્ડર મહિનાઓ, એટલે કે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧, જાન્યુઆરી, ૧૯૮૨ અને ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૨ માટે લવાજમની બાકીદારી ધરાવતા ગણવા ફરજિયાત હતા. તેથી સામાવાળા નં. ૪ સંઘનો પ્રતિનિધિ દરજ્જો યથાવત્ છે કે નહીં તે વિચારવા માટે તેઓને સામાવાળા નં. ૪ સંઘના સભ્યો માનવામાં ન આવે એમ માન્ય ગણાવાના હતા. વધુમાં, ઉપરોક્ત તમામ ત્રણ મહિનાઓ માટે તેઓ આવા સભ્યો નથી તેમ ગણી લેવા યોગ્ય હતા.

પરિણામે, આવશ્યક તમામ ત્રણ મહિનાઓ માટે સામાવાળા નં. ૪ની ૨૫% સભ્યસંખ્યા ગણતરીમાંથી તેઓ બહાર રહેવાના હતા. તેથી માર્ચ, ૧૯૮૨માં અપીલકર્તાએ કરેલી અરજી મંજૂર થવી જરૂરી હતી. તેમ છતાં તેમણે ન્યાયસંગત રીતે જણાવ્યું કે તેઓ તેમના વિદ્વાન સમકક્ષ શ્રી દમાનિયાએ, જેમણે વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠ સમક્ષ અપીલકર્તા સંઘ તરફથી હાજરી આપી હતી, ઉઠાવેલી દલીલને સમર્થન આપતા નથી; તે દલીલ એવી હતી કે જો કોઈ કામદારે ૩૧.૧૨.૧૯૮૧ સુધીમાં પોતાનો લવાજમ ચૂકવ્યો ન હોય, તો તે મહિનાનો સભ્ય તરીકે તેને ગણાવી શકાય નહીં અને તેના સભ્યપદના દરજ્જા નક્કી કરવા કલમ ૩(૨૫) ની પરંતુક જોગવાઈનો આશરો લેવાનો પ્રશ્ન જ ઊભો રહેતો નથી. જોકે, તેમની રજૂઆત એવી હતી કે જો પરંતુકને બી.આઈ.આર. અધિનિયમની કલમ ૩(૨૫)ના મુખ્ય ભાગ સાથે સુસંગત રીતે વાંચવામાં આવે, તો પણ જ્યારે એવું જણાય કે સતત ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાના ગાળામાં કોઈ કામદાર તે ગાળાના કેલેન્ડર મહિનાઓમાંથી ભલે એક મહિનાનો જ બાકીદાર રહ્યો હોય, ત્યારે ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાનો ગાળો પૂર્ણ થાય તે ક્ષણે, એટલે કે ત્યારબાદની તરત જ આવતી તારીખે અથવા તો ત્રીજા કેલેન્ડર મહિનાના અંતે મધરાત્રિ વાગતા જ, એવો કામદાર ત્રણ કરતાં વધુ કેલેન્ડર મહિનાનો બાકીદાર ગણવાનો રહે અને પરિણામે, જે સંઘનું સભ્યપદ તે દાવો કરતો હોય તે સંઘનો સભ્ય નથી એમ માનવામાં આવશે. તેથી તેમણે રજૂ કર્યું કે અધિનિયમની કલમ ૩(૨૫)ના મુખ્ય ભાગને તેની પરંતુક અને તેની સાથે જોડાયેલા સ્પષ્ટીકરણ સાથે વાંચીને કરાયેલ યોગ્ય અર્થઘટન મુજબ

એવું ઠરાવવું પડે કે સામાવાળા નં. ૪એ બોમ્બે શહેરના કાપડ ઉદ્યોગની કાર્યરત કામદાર શક્તિમાં આવશ્યક ૨૫% સભ્યસંખ્યા સંબંધિત ત્રણ મહિનાઓ માટે ગુમાવી દીધી હતી અને જ્યારે એવું પણ મળ્યું નથી કે સામાવાળા નં. ૪ સંઘ પાસે ઓછામાં ઓછું મે, ૧૯૮૨માં, જ્યારે કારણ દર્શાવો નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી, ત્યારે પણ આવશ્યક ૨૫% સભ્યસંખ્યા હતી, ત્યારે અનિવાર્ય પરિણામ એ આવ્યું કે તે સંબંધિત સમયે કાપડ ઉદ્યોગમાં કાર્યરત કર્મચારીઓનો પ્રતિનિધિ સંઘ રહ્યો નહોતો અને તેની નોંધણી રદ કરવા પાત્ર હતી.

૫. બીજી બાજુ, અહીં સામાવાળા નં. ૩, અર્થાત્ બોમ્બે મિલ ઓનર્સ એસોસિયેશન, તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી દેસાઈ અને સામાવાળા નં. ૪ સંઘ તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ભીમરાવ નાઈકએ વડી અદાલતની વિભાગીય પીઠ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ અર્થઘટનને સમર્થન આપ્યું. એવી દલીલ કરવામાં આવી કે વિવાદિત ચુકાદામાં વડી અદાલતની વિભાગીય પીઠે યોગ્ય રીતે આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચી હતી કે અપીલકર્તાએ સામાવાળા નં. ૪ની નોંધણી રદ કરવાની અરજી ૪.૦૩.૧૯૮૨ના રોજ કરી હોવાથી, રજીસ્ટ્રારે જે સંબંધિત ત્રણ મહિનાઓ માટે તપાસ હાથ ધરવાની હતી તે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧થી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૨ સુધીનો સતત સમયગાળો આવરી લેતો હતો. વધુમાં, જો આ મહિનાઓમાંથી કોઈ એક મહિનામાં પણ સામાવાળા નં. ૪ની સભ્યસંખ્યા ૨૫% ની લઘુત્તમ આવશ્યકતા કરતાં વધુ હતી, તો

અપીલકર્તાની અરજી ફગાવી દેવા પાત્ર હતી, કારણ કે તે આ ત્રણેય મહિનાઓમાં દરેક માટે સભ્યસંખ્યા સતત ૨૫%થી ઓછી રહી હોવાની આવશ્યકતા પૂર્ણ કરતી નહોતી. વધુમાં, ઔદ્યોગિક અદાલતે અપીલમાં તથ્યનો સ્પષ્ટ નિષ્કર્ષ નોંધ્યો હતો કે ઉપરોક્ત સંબંધિત ત્રણ મહિનામાંથી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ તથા જાન્યુઆરી, ૧૯૮૨ મહિનાઓ માટે પણ સામાવાળા નં. ૪ની સભ્યસંખ્યા લઘુત્તમ ૨૫%થી ઓછી થઈ ગઈ હતી એવું કહી શકાય નહીં, કારણ કે જેઓ કર્મચારી–સભ્યોએ બે મહિનાની બાકી રકમ ચૂકવી નહોતી, તેઓ અંગે એવું જણાયું નહોતું કે તેઓ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ અને જાન્યુઆરી, ૧૯૮૨, એટલે કે આ બે મહિનાઓના તાત્કાલિક પૂર્વવર્તી છ મહિનાના સમયગાળામાં, ત્રણ મહિના અથવા તેથી વધુ સમય માટે બાકીદાર હતા અને પરિણામે, આ બે મહિનાઓ માટે જેઓ સભ્યોએ વાસ્તવમાં લવાજમ ચૂકવ્યો હતો તેમની સંખ્યામાં તેમને યોગ્ય રીતે ફરી ઉમેરવામાં આવ્યા હતા. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી કે અધિનિયમની કલમ ૩(૨૫) ને તેની શરત તથા સ્પષ્ટીકરણ સાથે વાંચતાં, સંઘના સંબંધિત સભ્યે જે મહિનાની તપાસ થવાની હોય તે નિર્દિષ્ટ મહિનાના પૂર્વવર્તી છ મહિનાના ગાળામાં ત્રણ મહિના અથવા તેથી વધુ સમય સુધી લવાજમ બાકી રાખ્યો હતો કે નહીં તેની મૂળવણી કરવી આવશ્યક હતી. તેથી, આવી તપાસ પ્રશ્નાધીન મહિનાના તાત્કાલિક પૂર્વવર્તી છ મહિનાના ગાળાને ધ્યાને લઈ પાછળની દિશામાં કરવી આવશ્યક હતી. પ્રથમ મહિનો, એટલે કે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧, લેતાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી કે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ના તાત્કાલિક પૂર્વવર્તી છ મહિનામાં જૂન,

૧૯૮૧થી નવેમ્બર, ૧૯૮૧ સુધીનો સમયગાળો આવરી લેવાય. વધુમાં, કલમ ૩(૨૫) ને તેની શરત તથા સ્પષ્ટીકરણ સાથે વાંચતાં, જો એવું જણાય કે સંબંધિત કર્મચારીએ પોતાનો લવાજમ ચૂકવ્યો નહોતો અને જૂન, ૧૯૮૧થી નવેમ્બર, ૧૯૮૧ દરમ્યાન ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ સમય માટે બાકીદાર હતો, તો જ તેને ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧માં સંઘનો સભ્ય નથી એમ માનવામાં આવે. આ બાબત ઉપર ભાર મુકવામાં આવ્યો કે વિધાનમંડળે જાણપૂર્વક "જો તેનો લવાજમ તાત્કાલિક પૂર્વવર્તી છ મહિનાના ગાળામાં ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ સમય માટે બાકી હોય" એવી શબ્દરચના વાપરી છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી કે જ્યારે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ના પ્રથમ મહિના માટે સભ્યપદનો પ્રશ્ન તપાસના કેન્દ્રમાં હતો, ત્યારે એ જોવાનું હતું કે સંબંધિત કર્મચારીએ પોતાનો લવાજમ ચૂકવ્યો નહોતો અને તેથી જૂન, ૧૯૮૧થી નવેમ્બર, ૧૯૮૧ના ગાળામાં આવતા ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ સમય માટે બાકીદાર હતો કે નહીં. વધુમાં, ઔદ્યોગિક અદાલતનો, અને જેની વડી અદાલતે પુષ્ટિ કરી હતી એવો, સ્પષ્ટ નિષ્કર્ષ હતો કે સામાવાળા નં. ૪ સંઘના કુલ ૬૧,૫૦૯ સભ્યોએ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ માટે લવાજમ ચૂકવ્યો ન હતો, છતાં તેઓએ જૂન, ૧૯૮૧થી નવેમ્બર, ૧૯૮૧ દરમ્યાન ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ સમય સુધી લવાજમ બાકી રાખ્યો નહોતો અને તેથી તેમને ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧માં સામાવાળા નં. ૪ સંઘના ગેર–સભ્ય ગણાવી શકાય નહીં. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી કે ઉપરોક્ત તથ્યનિષ્કર્ષના પ્રકાશમાં, જેને વર્તમાન કાર્યવાહી દરમ્યાન સ્પષ્ટપણે પડકારવામાં આવી શકતો ન હતો, આ ૬૧,૫૦૯

કર્મચારીઓને ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ માટે લવાજમ ચૂકવનારા ૪૯,૬૭૦ કર્મચારી–સભ્યોની સંખ્યામાં યોગ્ય રીતે ફરી ઉમેરવામાં આવ્યા હતા અને એકવાર એવું થતાં, તે મહિના માટે સામાવાળા નં. ૪ સંઘની સભ્યસંખ્યા આવશ્યક ૨૫%, અર્થાત્ ૫૬,૨૫૦, કરતાં ઓછી થઈ ગઈ હતી એવું કહી શકાય નહીં. સામાવાળાઓ તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી કે એકવાર આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં આવે પછી તેનું પરિણામ અનિવાર્ય બની જાય છે કે અપીલકર્તાની અરજી નામંજૂર થવા પાત્ર બને છે અને તે મુજબ બીઆઈઆર અધિનિયમ હેઠળ કાર્યરત સત્તાધિકારીઓએ તેને યોગ્ય રીતે નામંજૂર કરી હતી, અને તે નિર્ણયને પ્રથમ તબક્કે વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે તથા ત્યારબાદ વિભાગીય પીઠે તેના વિવાદિત ચુકાદા દ્વારા યોગ્ય રીતે પુષ્ટિ આપી હતી.

વિવાદાધીન પ્રશ્નની વિચારણાઃ

૬. ઉપરોક્ત પરસ્પર વિરોધી દલીલોને ધ્યાનમાં રાખીને, હવે અમે અમારી વિચારણા માટે ઊભા થયેલા મુખ્ય પ્રશ્ન પર વિચાર કરવા આગળ વધીએ છીએ. તે મુદ્દા પર વિચાર કરીએ તે પહેલાં, ક્ષેત્રમાં અમલમાં રહેલી સંબંધિત વૈધાનિક યોજના પર એક નજર કરવી યોગ્ય રહેશે. બી.આઈ.આર. અધિનિયમની કલમ ૧૩(૧) ઉક્ત અધિનિયમથી શાસિત ઉદ્યોગમાં કાર્યરત કર્મચારીઓના મજૂર સંઘના નોંધણીના પ્રશ્ન સાથે સંબંધિત છે. ઉક્ત જોગવાઈ મુજબ, જો કામદારોના કોઈ સંઘે નોંધણી સત્તાધિકારીને એ સંતોષ આપ્યો હોય કે પ્રતિનિધિ સંઘ તરીકે

નોંધણી માટેની તેની અરજીની તારીખને તાત્કાલિક પૂર્વેના સતત ત્રણ કેલેન્ડર માસના ગાળામાં, સ્થાનિક વિસ્તારમાં આવેલ એવા ઉદ્યોગમાં કાર્યરત કર્મચારીઓની કુલ સંખ્યાના ઓછામાં ઓછા ૨૫% જેટલા સભ્યો તેની સભ્યતામાં હતા, તો તે બી.આઈ.આર. અધિનિયમ હેઠળ પ્રતિનિધિ સંઘ તરીકે નોંધાવાનો હકદાર બનતો હતો. પક્ષકારો વચ્ચે આ બાબત વિવાદાસ્પદ નથી કે ઈ.સ. ૧૯૫૮ જેટલા વહેલા સમયમાં જ, સામાવાળા નં. ૪ એ આ વૈધાનિક આવશ્યકતા પૂર્ણ કરીને બોમ્બે શહેરની કાપડ ઉદ્યોગમાં કાર્યરત કામદારોના પ્રતિનિધિ સંઘ તરીકે નોંધણી મેળવી હતી અને તે મુજબ ત્યારબાદ પણ તે તેવી જ ભૂમિકામાં કાર્યરત રહ્યો હતો તથા તેણે બી.આઈ.આર. અધિનિયમ હેઠળ કાપડ મિલ માલિકો સાથે અનેક સમાધાનો કર્યા હતા. આક્ષેપ એવો હતો કે અપીલકર્તા સંઘે હડતાળનું આહ્વાન કર્યું હતું, જેના પરિણામે બોમ્બેની સુતરાઉ કાપડ ઉદ્યોગમાં ઓક્ટોબર, ૧૯૮૨થી આંશિક હડતાળ શરૂ થઈ અને જાન્યુઆરી, ૧૯૮૨થી તે લગભગ શતપ્રતિશત હડતાળમાં પરિવર્તિત થઈ ગઈ, અને તે પછી કેટલાંક મહિના તથા વર્ષો સુધી ચાલુ રહી. અપીલકર્તા પ્રતિસ્પર્ધી સંઘની આ ફરિયાદ પર વિચાર કરવા માટે કે સામાવાળા નં. ૪ પ્રતિનિધિ સંઘ તરીકેની માન્યતા ગુમાવવા પાત્ર બન્યો હતો કે નહીં, જેમ અગાઉ નોંધાયું છે તેમ, એ જોવું પડશે કે સંબંધિત ત્રણ માસ એટલે કે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧થી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૨ સુધીના ગાળામાં તેમજ મે, ૧૯૮૨ના માસમાં, જ્યારે સામાવાળા નં. ૪ સંઘને કારણ દર્શાવવાની નોટિસ આપવામાં આવી હતી, બોમ્બેની કાપડ ઉદ્યોગમાં કાર્યરત કર્મચારીઓમાં તેની

સભ્યતા દરેક આવા માસમાં જરૂરી ૨૫%થી ઓછી થઈ હતી કે નહીં. તેથી તરત જ સ્પષ્ટ થાય છે કે આ ચાર માસમાંથી એક પણ માસ માટે જો સામાવાળા નં. ૪ ની સભ્યતા ૨૫% કે તેથી વધુની આવશ્યકતા પૂર્ણ કરતી હોય, તો અપીલકર્તાની અરજી સ્વાભાવિક રીતે નિષ્ફળ જશે. આ પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવા માટે, બી.આઈ.આર. અધિનિયમની કલમ ૩(૨૫) માં વ્યાખ્યાયિત 'સભ્ય' શબ્દની વ્યાખ્યા પર નજર કરવી જરૂરી બને છે. કારણ કે સમગ્ર વિવાદ આ વ્યાખ્યાના યોગ્ય અર્થઘટનને આધારે જ ફરે છે, તેથી તેને પૂર્ણરૂપે નીચે મુજબ ઉદ્ધૃત કરવું યોગ્ય છે :

> સભ્ય" નો અર્થ એવો વ્યક્તિ કે જે સંઘનો સામાન્ય સભ્ય હોય અને જેણે [પ્રતિ કેલેન્ડર માસ] [પચ્ચીસ પૈસાથી ઓછી નહીં એવી]
>
> લવાજમ રકમ ભરેલી હોય, પરંતું એ શરતે કે જો કોઈ પણ સમયે તેની લવાજમની બાકી રકમ [એવા સમયથી તાત્કાલિક પૂર્વવર્તી છ માસના સમયગાળા દરમિયાન ત્રણથી વધુ કેલેન્ડર માસની અવધિ માટે] બાકી હોય તો તે વ્યક્તિને તે સમયે સભ્ય માનવામાં આવશે નહીં.
>
> (સ્પષ્ટીકરણ : આ ઉપબંધના હેતુઓ માટે, કોઈ નિશ્ચિત કેલેન્ડર માસ માટેની લવાજમની રકમ તે સંબંધિત કેલેન્ડર માસના અંત સુધીમાં ચૂકવવામાં આવી ન હોય, તો તેને બાકી માનવામાં આવશે):

અધિનિયમની બીજી સંબંધિત જોગવાઈ, જેના તરફ અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા તેમના દલીલના સમર્થનમાં અમારું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું, તે કલમ ૧૫(બી)(૨) છે. સામાવાળા નં. ૪ ને પ્રતિનિધિ સંઘ તરીકેની માન્યતા રદ કરાવવા માટે અપીલકર્તાએ આ જોગવાઈનો આશ્રય લીધો હતો. આ જોગવાઈનો પણ આ તબક્કે ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય છે. તે નીચે મુજબ છે :

૧૫. નોંધણીનું રદકરણ – રજિસ્ટ્રાર કોઈ સંઘની નોંધણી

(એ) XXX XXX XXX

(બી) જો (આવા સંઘને તેની નોંધણી શા માટે રદ ન કરવી જોઈએ તે દર્શાવવા માટે નોટિસ આપ્યા બાદ અને] તથા તે યોગ્ય માને તેવી, જો કોઈ હોય, તપાસ કર્યા બાદ, તે સંતોષ પામે કે

(૧) – xxx xxx xxx

(૨) સંઘની સભ્યસંખ્યા તેની નોંધણી માટે કલમ ૧૩ હેઠળ જરૂરી લઘુત્તમ સંખ્યાથી સતત ત્રણ [કેલેન્ડર] મહિનાની અવધિ માટે ઓછી થઈ ગઈ છે: પરંતું, જો આ અધિનિયમ હેઠળ ગેરકાયદે હડતાળ અથવા બંધ ન ગણાતી હડતાળ અથવા બંધ, વિસ્તારમાં આવેલા ઉદ્યોગમાં તે ઉદ્યોગના કર્મચારીઓના એક તૃતીયાંશથી વધુને આવરી લેતા ઉદ્યોગમાં, કોઈ કેલેન્ડર મહિનામાં ચૌદ દિવસથી વધુ અવધિ સુધી ચાલુ રહી હોય, તો

ઉક્ત ત્રણ મહિનાની અવધિની ગણતરીમાં એવો મહિનો બહાર રાખવામાં આવશે:

વધુમાં પરંતું, આ ઉપખંડની જોગવાઈઓ હેઠળ સંઘની નોંધણી રદ કરવામાં આવશે નહીં જ્યાં સુધી તેની સભ્યસંખ્યા [જે કેલેન્ડર મહિનામાં આ કલમ હેઠળ કારણ દર્શાવો નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી તે મહિનાની] એવી લઘુત્તમ સંખ્યાથી ઓછી ન હોય: અથવા

XXX XXX XXX

અમારું ધ્યાન બી.આઈ.આર. અધિનિયમની કલમ ૧૬ તરફ પણ દોરવામાં આવ્યું હતું, જે એવી પ્રતિસ્પર્ધી સંઘ દ્વારા કરવામાં આવનાર અરજી અંગે છે, જે સામાવાળા નં. ૪ જેવી વર્તમાન સંઘના સ્થાને પ્રતિનિધી સંઘ તરીકે નોંધણી મેળવવા માંગતી હોય. નોંધવું જરૂરી છે કે અપીલકર્તાએ ક્યારેય પણ બી.આઈ.આર. અધિનિયમની કલમ ૧૬નો લાભ એવો દાવો રજૂ કરીને માંગ્યો નથી કે સંબંધિત મહિનાઓ દરમિયાન બોમ્બેના કાપડ ઉદ્યોગના કર્મચારીઓ/મજૂરોમાં તેની સભ્ય સંખ્યા સામાવાળા નં. ૪ કરતાં વધુ હતી અને તે આધારે સામાવાળા નં. ૪ને પ્રતિનિધી સંઘ તરીકે સ્થાનચ્યૂત કરવો જોઈએ. તેથી, ઉક્ત જોગવાઈ અંગે વધુ વિસ્તૃત ચર્ચા કરવી આવશ્યક નથી. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે અમારું ધ્યાન અધિનિયમની કલમ ૨૨ તરફ દોર્યું, જે માન્ય સંઘની નોંધણી અંગે છે. અમારી દ્રષ્ટિએ, ઉક્ત જોગવાઈ પણ બહુ પ્રાસંગિક નથી. અમારું

ધ્યાન અધિનિયમની કલમ ૧૧૮ તરફ પણ દોરવામાં આવ્યું, જે સાક્ષીઓને સમન્સ મોકલવા વગેરે બાબતે અધિનિયમ હેઠળના રજિસ્ટ્રાર અને અન્ય સત્તાધિકારીઓની સત્તાઓ અંગે જોગવાઈ કરે છે. હાલનો વિવાદ ઉકેલવા માટે ઉક્ત કલમ પણ બહુ પ્રાસંગિક નથી. અમારું ધ્યાન કલમ ૧૨૩(૨)(ના) તરફ પણ દોરવામાં આવ્યું, જે નિયમ બનાવવાની સત્તા અંગે છે, જેના આધારે મહારાષ્ટ્ર રાજ્યએ સંબંધિત નિયમો બનાવ્યા હતા. અધિનિયમની કલમ ૧૩(૧) હેઠળ નોંધણી માટેની અરજી અને અધિનિયમની કલમ ૧૬ હેઠળ પ્રતિસ્પર્ધી અરજદાર સંઘ દ્વારા પ્રતિનિધી સંઘને સ્થાનચ્યૂત કરવાની અરજી સંદર્ભે અધિનિયમ હેઠળ રજિસ્ટ્રારે અનુસરવાની પ્રક્રિયા દર્શાવવા માટે નિયમ ૨૮એ પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો. અમારી દ્રષ્ટિએ, હાલનો વિવાદ ઉકેલવા માટે ઉક્ત નિયમ પણ કડક અર્થમાં બહુ પ્રાસંગિક નથી, કારણ કે નિયમ બનાવનાર સત્તાએ સ્પષ્ટપણે નિયમ ૨૮એની પ્રક્રિયાત્મક વ્યાપ્તિમાં કલમ ૧૫નો સમાવેશ કર્યો નથી. પરિણામે, બી.આઈ.આર. અધિનિયમ હેઠળ અગાઉ યોગ્ય રીતે નોંધાયેલ પ્રતિનિધી સંઘની નોંધણી રદ કરવાની કલમ ૧૫ હેઠળની અરજી પર વિચાર કરતી વખતે રજિસ્ટ્રારે અનુસરવાની પ્રક્રિયા એ જ છે, જે કલમમાં જ નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે. તે આ બાબતમાં તે યોગ્ય માને તેવી તપાસ ચલાવવાનો વિવેક રજિસ્ટ્રારને સોંપે છે અને જે સંઘની નોંધણી રદ કરવાની માંગ કરવામાં આવી હોય તેને કારણ દર્શાવો નોટિસ આપ્યા બાદ અરજીનો નિર્ણય કરવાનો રહે છે. અમારી સમક્ષ આ બાબત વિવાદાસ્પદ નથી કે વડી અદાલતે રિટ અરજી નં. ૮૫૬ સન ૧૯૮૨ માં આપેલા

તેના નિર્ણય અનુસાર કાર્યવાહી પરત મોકલ્યા પછી વધારાના રજિસ્ટ્રારે કલમ ૧૫ મુજબની આવશ્યક પ્રક્રિયાનું પાલન કર્યું હતું.

૭. ઉપરોક્ત કાનૂની યોજનાઓની પૃષ્ઠભૂમિમાં, જેણી તરફ બંને પક્ષોના વિદ્વાન વકીલોએ અમારું ધ્યાન દોર્યું હતું, હવે અમે અમારી વિચારણા માટે ઉદ્‌ભવેલા મુખ્ય પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવા આગળ વધીએ છીએ.

૮. કલમ ૩(૨૫) પર માત્ર એક નજર કરતાં જ સ્પષ્ટ થાય છે કે 'સભ્ય'ની વ્યાખ્યા, જે સંબંધિત સમયે લાગુ પડતી હતી અને જે આજદિન સુધી કાયદાપુસ્તકમાં એ જ સ્વરૂપે અસ્તિત્વમાં છે, તે સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે કોઈ વ્યક્તિ નીચેની બે આવશ્યકતાઓ પૂર્ણ કરે તો જ સંઘનો સભ્ય બની શકે છે : (૧) કે તે સંઘનો સામાન્ય સભ્ય હોય અને (૨) તેણે પ્રતિ કેલેન્ડર મહિને ઓછામાં ઓછું ૨૫ પૈસાનું ચંદું ચૂકવેલું હોય. હવે, 'મજૂર સંઘનો સામાન્ય સભ્ય'નો અર્થ સંબંધિત ઉદ્યોગમાં કાર્યરત એવો કર્મચારી–મજૂર સભ્ય થાય છે, જે સંઘનો પદસિદ્ધ સભ્ય ન હોય. ટ્રેડ યુનિયન્સ અધિનિયમ, ૧૯૨૬ની કલમ ૬ (સંક્ષેપમાં 'અધિનિયમ')માં મજૂર સંઘના નિયમોમાં સામેલ થવાનાં ઉપબંધો અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. પક્ષકારો વચ્ચે આ બાબતે કોઈ વિવાદ નથી કે અપીલકર્તા તેમજ સામાવાળા નં. ૪ બંને તે અધિનિયમ હેઠળ નોંધાયેલ મજૂર સંઘો છે. તેની કલમ ૬માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે આ અધિનિયમ હેઠળ કોઈ મજૂર સંઘને નોંધણીનો હક ત્યારે સુધી પ્રાપ્ત નહીં થાય, જ્યાં સુધી તેની કારોબારી આ

અધિનિયમની જોગવાઈઓ અનુસાર રચાયેલ ન હોય અને તેના નિયમોમાં અન્ય બાબતો સાથે નીચેની બાબતો માટે જોગવાઈ કરાયેલ ન હોય, એટલે કે :

xxx xxx xxx

(ઇ) એવા સામાન્ય સભ્યોના પ્રવેશ અંગે, જે ટ્રેડ યુનિયન સાથે સંકળાયેલા ઉદ્યોગમાં વાસ્તવમાં રોકાયેલા અથવા રોજગાર પામેલા વ્યક્તિઓ હશે, અને તેમજ ટ્રેડ યુનિયનની કાર્યકારિણિ રચવા માટે કલમ ૨૨ હેઠળ જરૂરી હોય તેવા [હોદ્દેદારો] તરીકે માનદ અથવા તાત્કાલિક સભ્યોની સંખ્યાના પ્રવેશ અંગે;

xxx xxx xxx

આથી, ટ્રેડ યુનિયનનો સામાન્ય સભ્ય તે ઉદ્યોગમાં કાર્યરત કર્મચારી હશે, જેના સંબંધમાં તે ટ્રેડ યુનિયન છે, અને તેમાં પદાધિકારીઓ જેવા માનદ અથવા તાત્કાલિક સભ્યોનો સમાવેશ થતો નથી. આ બાબત વિવાદમાં નથી કે સામાવાળા નં. ४ યુનિયનનું સભ્યપદ સામાન્ય સભ્યોનું હતું, અર્થાત્, પ્રશ્નાધીન સંબંધિત મહિનાઓ દરમિયાન બૉમ્બે શહેરની કાપડ ઉદ્યોગમાં વાસ્તવમાં કાર્યરત મજૂરોનું હતું. જોકે, કલમ ૩ ની ઉપકલમ ૨૫ ની વધુ એક આવશ્યકતા એ છે કે આવા સામાન્ય સભ્યને યુનિયનનો સભ્ય ગણવા માટે એ દર્શાવવું આવશ્યક છે કે તેણે દર કેલેન્ડર માસ દીઠ ઓછામાં ઓછા ૨૫ પૈસાનું લવાજમ ચૂકવ્યું છે. હવે તરત જ સ્પષ્ટ થાય છે કે આપવામાં આવેલ કેલેન્ડર માસ માટે આવા સામાન્ય સભ્યે ઓછામાં ઓછી ૨૫ પૈસાની ન્યૂનતમ રકમ ચૂકવી હોવાનું દર્શાવવું જરૂરી છે.

પ્રશ્ન એ ઉદ્ભવે છે કે કોઈ વિશિષ્ટ સભ્યે સંબંધિત ત્રણ મહિના, એટલે કે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧, જાન્યુઆરી, ૧૯૮૨ અને ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૨ માટે લવાજમ ચૂકવ્યું હતું કે નહીં, ત્યારે એવું બનવું શક્ય છે કે તેણે આ મહિનાઓ પૈકી પ્રત્યેક માટેનું લવાજમ એકસાથે, માનો માર્ચ અથવા એપ્રિલ, ૧૯૮૨ માં ચૂકવ્યું હોય. તેમ છતાં, તે એમ કહી શકાશે કે તેણે આ દરેક કેલેન્ડર માસ દીઠ જરૂરી લવાજમ ચૂકવ્યું છે. એવું નથી કે આવા સામાન્ય સભ્યે સંબંધિત કેલેન્ડર માસ પૂરો થાય તે પહેલાં અથવા તે દિવસે જ લવાજમ ચૂકવ્યું હોવું જોઈએ એમ દર્શાવવું ફરજિયાત છે. વિધાનમંડળે સવિશેષ રીતે "દર કેલેન્ડર માસ દીઠ ઓછામાં ઓછા ૨૫ પૈસાનું લવાજમ ચૂકવ્યું છે" એવી શબ્દરચના ઉપયોગમાં લીધી છે. સ્પષ્ટ છે કે તેણે "કેલેન્ડર માસ પૂરો થાય તે પહેલાં ઓછામાં ઓછા ૨૫ પૈસાનું લવાજમ ચૂકવ્યું છે" એવી શબ્દરચનાનો ઉપયોગ કર્યો નથી. "ચૂકવ્યું છે" એવો પ્રયોગ અત્યંત મહત્ત્વનો છે. દર કેલેન્ડર માસ દીઠ ૨૫ પૈસા જેટલી નગણ્ય રકમનું લવાજમ, ભૂતકાળના કોઈપણ કેલેન્ડર માસ માટે, કોઈપણ સમયે ચૂકવવામાં આવે, તો તેવા સભ્યને યુનિયનની સભ્યતા યાદીમાં ચાલુ રહેવાનો અધિકાર આપે છે. જો તે એક સમયે, માનો રૂપિયા ૧.૦૦, જે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧, જાન્યુઆરી, ૧૯૮૨, ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૨ અને માર્ચ, ૧૯૮૨ એવા દરેક કેલેન્ડર માસ માટેનું લવાજમ આવરી લે છે, માર્ચ, ૧૯૮૨માં જ ચૂકવે, તો તે યોગ્ય રીતે કહી શકે કે ઉપરોક્ત ત્રણેય કેલેન્ડર માસ પૈકી પ્રત્યેક માટે તેણે ઓછામાં ઓછા ૨૫ પૈસાનું લવાજમ ચૂકવ્યું છે. કલમ ૩(૨૫) ના મુખ્ય ભાગની એવી કોઈ આવશ્યકતા નથી કે આવું

લવાજમ સંબંધિત કેલેન્ડર માસની સમાપ્તિ પહેલાં અથવા તે સુધીમાં જ ચૂકવાયેલું હોવું જોઇએ. હવે જ્યારે આપણે ઉપરોક્ત કલમના સ્પષ્ટીકરણ તરફ વળીએ છીએ, ત્યારે ભિન્ન વિધાનકારી મનોરથ તરત જ સ્પષ્ટ થાય છે. દર કેલેન્ડર માસ દીઠ બાકી રહેલા લવાજમના પ્રશ્ન પર વિચાર કરતાં, જોગવાઈની આવશ્યકતા સંપૂર્ણપણે જુદી છે. જો કોઈ સભ્યે જે કેલેન્ડર માસ માટે લવાજમ બાકી હતું તે સંબંધિત કેલેન્ડર માસના અંત સુધીમાં વાસ્તવમાં આવું લવાજમ ચૂકવ્યું ન હોય, તો તે સભ્યને તે કેલેન્ડર માસ માટે બાકીદાર ગણવામાં આવશે. તે સ્પષ્ટીકરણ સ્વાભાવિક રીતે તેના પૂર્વવર્તી પરંતુક તરફ સંદર્ભિત છે અને "લવાજમની બાકી" શબ્દપ્રયોગને લાયકાત આપે છે, પરંતુ તે ત્યારથી વધુ પાછળ જઈને બીઆઈઆર અધિનિયમની કલમ ૩(૨૫) ના મુખ્ય ભાગમાં આવેલ "દર કેલેન્ડર માસ દીઠ ઓછામાં ઓછા ૨૫ પૈસાનું લવાજમ ચૂકવવું" જેવી સંપૂર્ણપણે જુદી શબ્દરચનાને લાયકાત આપતું નથી. તેથી, એવો નિષ્કર્ષ કરવો ફરજિયાત છે કે જો હકીકતો પરથી એવું જણાય કે સંબંધિત ત્રણ કેલેન્ડર માસ માટેનું લવાજમ સંબંધિત સભ્યે, સંબંધિત કેલેન્ડર માસની સમાપ્તિ પછીના કોઈ પાછળના સમયે એકમૂશ્ત પણ, પહેલેથી ચૂકવી દીધું છે, તો આવું એકમૂશ્ત ચૂકવણું, જો તેણે તે મુજબ વર્તન કર્યું હોય અને સંબંધિત દરેક કેલેન્ડર માસ દીઠ ઓછામાં ઓછા ૨૫ પૈસાનું લવાજમ ચૂકવી દીધું હોય, તો તેની સભ્યતા યથાવત્ રાખવા માટે અસરકારક થશે. જોકે, જો આ કલમ પરંતુક વિના જ અસ્તિત્વમાં હોત, તો અપીલકર્તા તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલ આશંકાને વધુ બળ મળત. તેમણે જ્યારે આ

દલીલ કરી કે એવું બની શકે છે કે કોઈ સભ્ય અનેક મહિનાઓ સુધી લવાજમની બાકી રાખે, પરંતુ જે ટ્રેડ યુનિયનની નોંધણી રદ કરવાની માંગ કરવામાં આવી રહી હોય, તેને એકવાર એવો સંકેત મળી જાય કે અધિનિયમની કલમ ૧૫(બી)(૨) હેઠળ તેની નોંધણી રદ કરવા માટે અરજી થવાની છે, ત્યારે જરૂરી સંખ્યાના સભ્યો દ્વારા બાકી લવાજમની એકમૂશ્ત ચૂકવણીઓ એકસાથે ગોઠવવામાં આવી શકે જેથી કલમ ૧૫ હેઠળની અરજી નિષ્ફળ બનાવી શકાય, ત્યારે તેઓ યોગ્ય હતા. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલની આ ચિંતા અને આશંકાનો ઉપાય વિધાનમંડળે પોતે જ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે, અને તેથી તેણે સંબંધિત તારીખે જે યુનિયનની નોંધણી રદ કરાવવાની માંગ હતી તેવી યુનિયન તરફથી આવી પ્રવૃત્તિઓ સામે એક સુરક્ષા ઉપાય અને અવરોધ ઉભો કરવા માટે બીઆઈઆર અધિનિયમની કલમ ૩(૨૫) ના સ્પષ્ટીકરણ સાથે પરંતુક ઘડ્યો છે, જેના વિચાર માટે હવે આપણે વળવું પડે છે.

કલમ ૩(૨૫) ના ઉપબંધ અને તેની સાથે જોડાયેલ સ્પષ્ટીકરણનું સંયુક્ત વાચન કરતાં તરત જ સ્પષ્ટ થાય છે કે, જો કોઈ વ્યક્તિએ સંબંધિત ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાઓ માટે પ્રતિ કેલેન્ડર મહિને ઓછામાં ઓછા ૨૫ પૈસાનું ચંદું પછીના સમયે એકમુષ્ટ ચૂકવ્યું હોય અને તેથી તે કલમ ૩(૨૫) ના મુખ્ય ભાગની વ્યાપ્તિની બહાર રહ્યો હોય, તો પણ જો તે ઉપબંધ અને સ્પષ્ટીકરણના પ્રભાવ હેઠળ આવે, તો તેની સભ્યતા ખસેડી શકાય તેવી બને છે. અર્થાત્, જો કોઈ સભ્યએ ડિસેમ્બર,

૧૯૮૧, જાન્યુઆરી, ૧૯૮૨ અને ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૨ માટેનું ચંદું, માનો કે માર્ચ અથવા એપ્રિલ, ૧૯૮૨ માં ચૂકવ્યું હોવાનું દર્શાવવામાં આવે અને તે યોગ્ય રીતે દલીલ કરી શકે કે તેણે આ દરેક કેલેન્ડર મહિનાઓ માટે ઓછામાં ઓછા ૨૫ પૈસા ચંદું ચૂકવ્યું હતું, તો કલમ ૩(૨૫) ના પ્રથમ ભાગ હેઠળ આ દરેક કેલેન્ડર મહિનાઓ માટે તેની જે સભ્યતા સુરક્ષિત રહેતી, તે ઉપબંધ અને સ્પષ્ટીકરણની જોગવાઈઓ એવી સભ્યતાને લાગુ પડતાં જ અસ્તિત્વહીન ગણાશે. ઉપબંધ મુજબ એવો ડિફોલ્ટ કરનાર સભ્ય, જે બાદમાં એક સમયે જરૂરી કેલેન્ડર મહિનાઓનું ચંદું ચૂકવવા માંગે છે, તેને સત્તાધિકારીઓને સંતોષ આપવો પડે કે જે મહિનો તપાસના વિષય પર છે તે મહિનાથી તરત અગાઉના છ મહિનાના સમયગાળા દરમિયાન તેનું વર્તન એવું હતું કે તેની લવાજમની બાકી રકમ ઉપરોક્ત છ મહિનામાં આવતા ત્રણથી વધુ કેલેન્ડર મહિનાઓ માટે બાકી નહોતી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, કોઈ વ્યક્તિ સામાવાળા નં. ૪ના યુનિયનનો ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ મહિનામાં સામાન્ય સભ્ય હતો કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે, જે અપીલકર્તાની અધિનિયમની કલમ ૧૫(બી)(૨) હેઠળની અરજીના વિચારાર્થે તપાસનો પ્રથમ મહિનો છે, તેવા સમય, એટલે કે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ થી તરત અગાઉના છ મહિનાનો સમયગાળો જૂન, ૧૯૮૧ થી નવેમ્બર, ૧૯૮૧ સુધીનો ખંડ ગણાશે. સામાવાળા નં. ૪ના યુનિયને બતાવવું પડશે કે સંબંધિત તેના સભ્યો જૂન, ૧૯૮૧ થી શરૂ થઈ નવેમ્બર, ૧૯૮૧ સુધી પૂર્ણ થતા સમયગાળા દરમિયાન ત્રણથી વધુ કેલેન્ડર મહિનાઓ માટે લવાજમની બાકીદારીમાં રહ્યા નહોતા. જો એવું બતાવવામાં આવે

કે એવી વ્યક્તિએ આવું વર્તન રાખ્યું હતું અને ઉપબંધમાં નિર્ધારિત પ્રતિકૂળ અસર પોતાની ઉપર આકર્ષી નહોતી, તો જ એવો સભ્ય કલમ ૩(૨૫) ના મુખ્ય ભાગ મુજબ સતત સભ્ય ગણાશે; પરંતુ જો એવું બતાવવામાં આવે કે જૂન, ૧૯૮૧ થી નવેમ્બર, ૧૯૮૧ ના ખંડ દરમિયાન તે ત્રણથી વધુ કેલેન્ડર મહિનાઓ માટે બાકીદારીમાં હતો, એટલે કે ઉપબંધના સ્પષ્ટીકરણ મુજબ જોઈ શકાય તેમ, આ અવધિ દરમિયાન કોઈ નિશ્ચિત કેલેન્ડર મહિના માટે એવા સભ્યનું ચંદું સંબંધિત કેલેન્ડર મહિનાના અંત સુધી ચૂકવવામાં આવ્યું નહોતું, તો એવો સભ્ય તે કેલેન્ડર મહિના માટે બાકીદાર માનવામાં આવશે અને ભલે તેણે આવી બાકી રકમ આવતા મહિને ચૂકવી દીધી હોય, તોપણ તે કેલેન્ડર મહિના માટેનું તેનું ચંદું બાકી જ રહ્યું હોવાનું માનવામાં આવશે. જો આવી બાકીદારી ત્રણથી વધુ કેલેન્ડર મહિનાઓને આવરી લેતી હોય, તો ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ માટે તેના દ્વારા કરાયેલ લવાજમની ચુકવણી કોઈ કામની રહેશે નહીં. અમારી દૃષ્ટિએ, વિધાનમંડળે આ સુરક્ષા–ઉપાય એવી સંભાવના માટે રચ્યો છે કે લવાજમની બાકીદારી દૂર કરવામાં આવા દીર્ઘકાળીન ડિફોલ્ટ કરનારાઓને પશ્ચાતાપની તક ન મળે અને તેવી જ રીતે તેમની યુનિયનને પણ પછીથી તપાસના વિષય બનેલા ત્રણેય કેલેન્ડર મહિનાઓ માટે એકમુષ્ટ ચંદું ભરાવી દૈીને, એવી યુનિયનોના પ્રતિનિધિત્વના સ્વરૂપના રદ અંગેની કાર્યવાહી દરમિયાન સમાન પ્રકારની પશ્ચાતાપની તક ન મળે. સ્પષ્ટીકરણ સાથે વાંચવામાં આવેલા ઉપબંધના વ્યાપ અને પરિસીમા સમજવા માટે, અમે એક ઉદાહરણ લઈ શકીએ.

હવે આપણે યુનિયનના એવા સભ્યનો કેસ લઈએ કે જેણે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ મહિનાનું લવાજમ, કહો કે, માર્ચ, ૧૯૮૨માં, અનુસર્ગી મહિનાઓના લવાજમ સાથે એકમુષ્ટ ચૂકવ્યું હોય. ત્યારે તે યોગ્ય રીતે કહી શકે કે તેણે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ના કેલેન્ડર મહિનાનું પ્રતિ મહિનો ઓછામાં ઓછું ૨૫ પૈસા લવાજમ ચૂકવ્યું છે; તેણે તે ૩૧.૧૨.૧૯૮૧ પહેલાં ચૂકવ્યું હોય કે ત્યારબાદ, તે બાબત ગૌણ રહેશે. પરંતુ, પરંતુક એક અવરોધક બિંદુ અથવા સુરક્ષા–કલમરૂપ વ્યવસ્થા ઉભી કરે છે, જેના હેઠળ જો એવા સભ્યે ભૂતકાળમાં યોગ્ય વર્તન કર્યું ન હોવાનું દર્શાવવામાં આવે અને પરંતુકની આવશ્યકતાઓ તેની બાબતમાં આકર્ષિત થાય, તો તેને ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ માટે પણ સભ્ય ન ગણવામાં આવેલો માનવામાં આવશે. એવો સભ્ય, જે વિષે અન્યથા એવું કહેવાય કે તેણે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ મહિનાનું ૨૫ પૈસા લવાજમ, ભલે મોડેથી, ચૂકવ્યું છે, તેને ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧થી તાત્કાલિક અગાઉના સંબંધિત છ મહિનાના સમયગાળા, એટલે કે જૂન, ૧૯૮૧થી નવેમ્બર, ૧૯૮૧ દરમિયાન, લવાજમની ચુકવણી અને બાકી રકમની ભરપાઈ અંગેના તેના ભૂતકાળના વર્તન અને આચરણ વિશે તપાસણી હેઠળ મૂકવો પડે, જેમ અગાઉ જોવામાં આવ્યું છે. પરંતુક અને કલમ ૩(૨૫)ની સ્પષ્ટીકરણની વ્યાપકતા અને પરિધિને એવા સભ્યના સંદર્ભમાં ઉજાગર કરવા માટે આપણે નીચેની હકીકતી પરિસ્થિતિ લઈ શકીએ:

અનુક્રમ	મહિનાનું નામ અને વર્ષ	લઘુત્તમ સબ્સ્ક્રિપ્શનની	સંબંધિત કેલેન્ડર મહિના માટે બાકી છે કે કેમ

		ચુકવણીની તારીખ અને રકમ	
૧	જુન, ૧૯૮૧	૧૫ જુલાઇ, ૧૯૮૧ ૨૫ પૈસા	સમજૂતીમાં દર્શાવ્યા મુજબ જૂન–૮૧ મહિનાના બાકી લેણાંમાં.
૨	જુલાઇ, ૧૯૮૧	૧૫ જુલાઈ, જૂન અને જુલાઈ, ૧૯૮૧ માટે સબ્સ્ક્રિપ્શન કવર કરવા માટે ૫૦ પૈસા ચૂકવ્યા.	ફક્ત જૂન મહિનાની બાકી રકમ ચાલુ રહેશે. જુલાઈ મહિનાની બાકી રકમ નહીં.
૩	ઓગષ્ટ, ૧૯૮૧	૧૫ ઓક્ટોબર, ૧૯૮૧ કોઈ ચુકવણી નહીં	ઓગસ્ટ, ૧૯૮૧ માટે બાકી રકમ.
૪	સપ્ટેમ્બર, ૧૯૮૧	૧૫ ઓક્ટોબર, ૧૯૮૧ કોઈ ચુકવણી નહીં	સપ્ટેમ્બર, ૧૯૮૧ માટે બાકી રકમ.
૫	ઓક્ટોબર, ૧૯૮૧	૧૫મી ઓક્ટોબર, ૧૯૮૧ ૭૫ પૈસા (ઓગસ્ટ, સપ્ટેમ્બરના બાકી લેણાંને આવરી લેવા માટે અને ઓક્ટોબર, ૧૯૮૧ માટે સબ્સ્ક્રિપ્શન)	ઓગસ્ટ અને સપ્ટેમ્બર ૮૧ માટે બાકી લેણાંની ચુકવણીમાં કસુર ચાલુ છે.
૬	નવેમ્બર, ૧૯૮૧	૧૫ નવેમ્બર, ૧૯૮૧, ૨૫ પૈસા ચૂકવ્યા	નવેમ્બર, ૧૯૮૧ માટે કોઈ કસુર નથી.

ઉપરોક્ત દ્દષ્ટાંતના પ્રકાશમાં, હવે જોવાનું છે કે કલમ ૩(૨૫)ની સ્પષ્ટીકરણ સાથે વાંચવામાં આવેલો પરંતુક કેવી રીતે કાર્ય કરી શકે. તરત જ સ્પષ્ટ

થાય છે કે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧થી તાત્કાલિક અગાઉના સંબંધિત છ મહિનાના ગાળામાં સંબંધિત સભ્યે એવું વર્તન કર્યું છે કે તે આ ગાળામાં આવતાં ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાઓ, એટલે કે જૂન, ઓગસ્ટ અને સપ્ટેમ્બર, ૧૯૮૧ માટે બાકીદાર રહ્યો હતો, જો કે અનુસર્ગી મહિનાઓમાં જૂન મહિનાનું લવાજમ જુલાઈમાં પહેલેથી ચૂકવાઈ ગયું હતું. સ્પષ્ટીકરણના પ્રભાવને લીધે, આ સભ્યને જૂન, ઓગસ્ટ અને સપ્ટેમ્બર, ૧૯૮૧ માટે બાકીદાર માનવામાં આવશે, કારણ કે તેણે આ પૈકીના દરેક કેલેન્ડર મહિના માટેનું લવાજમ સંબંધિત કેલેન્ડર મહિનાના અંત સુધી ચૂકવ્યું ન હતું. તેમ છતાં, ભલે તેને આ ત્રણ સંબંધિત કેલેન્ડર મહિનાઓ માટે બાકીદાર માનવામાં આવે, તો પણ તેનો કેસ પરંતુકના વ્યાપ હેઠળ નહીં આવે, જે તેને ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ના સંબંધિત મહિના માટે કલ્પિત અસદસ્ય બનાવી શકે, જો તેનું લવાજમ ત્રણથી વધુ કેલેન્ડર મહિનાના ગાળે બાકી હોવાનું જણાય. કઠિન પ્રશ્ન એ છે કે ઉપરોક્ત દ્દષ્ટાંતના પ્રકાશમાં, શું એવા સભ્ય વિશે એવું કહી શકાય કે તેનું લવાજમ ત્રણથી વધુ કેલેન્ડર મહિનાના ગાળે બાકી હતું. સામાવાળાઓ તરફથી શીખેલા વકીલશ્રીએ જે અર્થઘટન રજૂ કર્યું અને જેને વડી અદાલતે માન્ય રાખ્યું, તે મુજબ પરંતુક એવા વ્યક્તિના સભ્યપદ પર પ્રતિકૂળ અસર નહીં કરે અને તેને ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ માટે અસદસ્ય માનવામાં આવેલો ગણવામાં આવશે નહીં, કારણ કે સરળ શબ્દોમાં કહીએ તો, પરંતુકના અમલ અંગે વિચારણા માટે સંબંધિત ગાળામાં તે ત્રણથી વધુ કેલેન્ડર મહિનાના ગાળે બાકીદાર ન હતો. તે જૂન, ઓગસ્ટ અને સપ્ટેમ્બર, ૧૯૮૧ના કેલેન્ડર મહિનાઓ માટે બાકીદાર હતો; પરંતુ તેને

ત્રણથી વધુ કેલેન્ડર મહિનાના ગાળે બાકીદાર ગણવા માટે એ બતાવવું આવશ્યક હતું કે તે ચાર કે તેથી વધુ કેલેન્ડર મહિનાના ગાળે એવી બાકી સ્થિતિમાં હતો, કારણ કે "ત્રણથી વધુ કેલેન્ડર મહિનાનો ગાળો" આ શબ્દપ્રયોગને "ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાનો ગાળો" સમકક્ષ ગણાવી શકાય નહીં. આ સંદર્ભમાં, અમારું ધ્યાન "સભ્ય" શબ્દની તે વ્યાખ્યા તરફ દોરવામાં આવ્યું, જે ૧૯૫૩થી અમલમાં હતી અને જેમાં ૧૯૬૫માં ફેરફાર થયો હતો, અને બદલાયેલ વ્યાખ્યા વર્તમાન કેસના તથ્યો પર લાગુ પડે છે. "સભ્ય" શબ્દની જે વ્યાખ્યા ૧૯૫૩થી કાયદાપુસ્તકમાં હતી, તે નીચે મુજબ વાંચાતી હતી:

> સભ્ય"નો અર્થ એવો વ્યક્તિ થાય છે જે યુનિયનનો સામાન્ય સભ્ય હોય અને જેણે પ્રતિ કેલેન્ડર મહિને બે આના કરતાં ઓછી નહીં એવી લવાજમની રકમ ચૂકવી હોય.
>
> પરંતુ શરત એવી છે કે, જો કોઈપણ સમયે તેની લવાજમની રકમ તે સમયના તરત પૂર્વવર્તી ત્રણ કે તેથી વધુ કેલેન્ડર મહિના માટે બાકી હોય, તો એવો વ્યક્તિ તે સમયે સભ્ય ગણાશે નહીં.
>
> સ્પષ્ટીકરણ: કોઈ નિર્ધારિત કેલેન્ડર મહિના માટેની લવાજમની રકમ, આ કલમના હેતુસર, બાકી ગણાશે જો જે કેલેન્ડર મહિના અંગે તે ચૂકવવાની બાકી છે તે મહિના પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી આવી લવાજમની રકમ ચૂકવવામાં આવી ન હોય.

આ જ વ્યાખ્યા એવી હતી જેમાં ૧૯૬૫માં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો અને તે હાલના સ્વરૂપની વ્યાખ્યા બની. જ્યારે ૧૯૫૩માં કાયદાપુસ્તકમાં અસ્તિત્વમાં રહેલી કલમ ૩(૨૫) હેઠળની 'સભ્ય' ની વ્યાખ્યાને હાલના સ્વરૂપે ઉપલબ્ધ વ્યાખ્યા સાથે સરખામણીમાં મૂકવામાં આવે છે, ત્યારે તરત જ સ્પષ્ટ થાય છે કે પહેલાની શરતે કલ્પિત જોગવાઈ દ્વારા સભ્યને અસદસ્ય ગણવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો, જો તે સંબંધિત મહિનાથી તાત્કાલિક પૂર્વવર્તી સતત ત્રણ કે તેથી વધુ કેલેન્ડર મહિનાના વર્ગણીના ભરણામાં બાકીદાર હોય. જો ૧૯૫૩ની જૂની વ્યાખ્યા સંબંધિત સમયે અમલમાં હોત, તો અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલ જે પરિસ્થિતિ માટે દલીલ કરી રહ્યા છે તે તેમને ઉપલબ્ધ થાત, કારણ કે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ મહિનાના સંદર્ભમાં તાત્કાલિક પૂર્વવર્તી ત્રણ કેલેન્ડર મહિના સપ્ટેમ્બર, ઓક્ટોબર અને નવેમ્બર, ૧૯૮૧ થતા અને જો એવું દર્શાવવામાં આવત કે તેણે આ પૈકી દરેક મહિનાની વર્ગણી તે મહિનાના અંત સુધી ચૂકવી નહોતી, તો હાલની સ્પષ્ટીકરણ સાથે સમપ્રકૃતિવાળી તે સ્પષ્ટીકરણ મુજબ, તેણે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ની વર્ગણી ચૂકવી હોય તોપણ તેને ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ માટે અસદસ્ય ગણવામાં આવત. આથી, ૧૯૬૫ પહેલાં અસ્તિત્વમાં રહેલી શરત મુજબની કલ્પિત જોગવાઈ દ્વારા વિધાનમંડળે વર્ગણીના ત્રણ કે તેથી વધુ કેલેન્ડર મહિનાના કલ્પિત બાકીપાને, પછીના મહિનાઓ માટે સંઘની સભ્યયાદીમાં વ્યક્તિને ચાલુ રાખવા અયોગ્ય ઠરાવવા માટે પૂરતી અયોગ્યતા ગણેલી હતી.

પરંતુ, ઉક્ત શરતમાં ૧૯૬૫થી મૂળભૂત પરિવર્તન આવ્યું છે અને કાયદાપુસ્તકમાં જે હાલના સ્વરૂપે તે અસ્તિત્વમાં છે તે મુજબ, કોઈ વ્યક્તિને ત્યારે જ અસદસ્ય ગણવામાં આવશે જ્યારે તેની વર્ગણી અગાઉના છ કેલેન્ડર મહિનાના ગાળામાં ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ સમયગાળા માટે બાકી હોય. વિધાનમંડળે પોતાની વિવેકબુદ્ધિથી તે બંધન દૂર કર્યું કે જે પહેલાં અસ્તિત્વમાં હતું, જ્યારે માત્ર ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાની વર્ગણી બાકી હોવી જ એવી વ્યક્તિના અસદસ્યપણાની કલ્પિત સ્થિતિ ઊભી કરવા માટે પૂરતી હતી. તેથી એવું કહી શકાય નહીં કે ૧૯૬૫ પછી વિધાનમંડળે શરતમાંથી જે કાપી નાખ્યું છે, તેને અર્થઘટનની પ્રક્રિયા દ્વારા કાપી નાખ્યા પછી પણ અસ્તિત્વમાં હોવાનું ગણવું જોઈએ, ખાસ કરીને "ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાના ગાળાની બાકી" શબ્દસમૂહને દૂર કર્યા બાદ. અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો, કલમ ૩(૨૫) ની શરતમાં ૧૯૬૫ના સુધારા પછી, ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ મહિનામાં કોઈ સભ્યને સ્થાનચ્યૂત કરવા માટેની કલ્પિત સ્થિતિ ઊભી કરવા, ફક્ત એટલું બતાવવું પૂરતું નથી કે તે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ પૂર્વેના ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાના ગાળામાં બાકીદાર હતો; પરંતુ વિપરીત રીતે, વિધાનમંડળે પૂર્વવર્તી છ મહિનાની વિશાળ મર્યાદા નક્કી કરીને પોતાની વિવેકબુદ્ધિથી એવું યોગ્ય માન્યું છે કે અસદસ્યપણાની કલ્પિત સ્થિતિ ત્યારે જ ઊભી થશે જ્યારે તાત્કાલિક પૂર્વવર્તી છ મહિનાના ગાળામાં સંબંધિત સભ્યએ એવો વ્યવહાર કર્યો હોય કે દરેક કેલેન્ડર મહિનાના અંત પહેલાં વર્ગણી ચૂકવ્યા વિના તે ત્રણથી વધુ એવા મહિનાઓ માટે બાકી રહ્યો હોય. તેનો અર્થ એવો થાય છે કે તે ચાર હોઈ શકે, પાંચ

હોઈ શકે, કે છ પણ હોઈ શકે, કારણ કે તેના ભૂતકાળના વર્તન અંગેની તપાસ સંબંધિત મહિના, અર્થાત ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧, પૂર્વેના વધુમાં વધુ છ મહિનાના ગાળા સુધી પાછળ લઈ જવાની છે. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલની આ દલીલ સાથે સહમત થવું શક્ય નથી કે ૧૯૬૫ના સુધારા અનુસંધાને શરતમાં ઉલ્લેખિત "ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ સમયગાળો" એ ત્યારે શરૂ થયેલો કહેવાય જ્યારે એવું જણાય કે પૂર્વવર્તી ત્રણ કેલેન્ડર મહિનામાંથી દરેક મહિના માટેની વર્ગણી તે મહિનાના અંત સુધી ચૂકવવામાં આવી નહોતી અને આ દરેક મહિનાની બાકી વર્ગણી ચૂકવ્યા વિના જેમ જ ત્રણ કેલેન્ડર મહિના પૂરા થાય, તેમ ત્રીજા કેલેન્ડર મહિનાની મધરાતે ૧૨ વાગ્યાના પ્રહરે ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ સમયગાળો શરૂ થયેલો માનવો જોઈએ. સ્પષ્ટ છે કે સ્પષ્ટીકરણ દ્વારા નિર્ધારિત કેલેન્ડર મહિના માટેની બાકીનો અર્થ તે સભ્યના આવા વર્તનને આવરી લે છે કે જે સંબંધિત કેલેન્ડર મહિના માટેની વર્ગણી તે મહિનાના અંત સુધી ચૂકવતો નથી. અર્થાત્, તેને સંબંધિત મહિના માટેની વર્ગણી તે કેલેન્ડર મહિનાના પ્રથમ દિવસથી અંતિમ દિવસ સુધી કોઈપણ સમયે ચૂકવવાની સંપૂર્ણ છૂટ અને પ્રાયશ્ચિત કરવાની તક પ્રાપ્ત છે. જો અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલની દલીલ સ્વીકારવામાં આવે, તો એક અત્યંત વિચિત્ર પરિણામ આવશે, જે કલમ દ્વારા કલ્પાયેલું નથી અને જે ૧૯૬૫માં સુધારેલી શરતના અમલ પાછળના વિધાનમંડળના આશયને પ્રતિબિંબિત કરતું નથી. જો અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા સૂચવવામાં આવેલ અર્થઘટન સ્વીકારવામાં આવે, તો ઉપરોક્ત ઉદાહરણના પ્રકાશમાં એવું કહી શકાય કે જૂન,

૧૯૮૧થી નવેમ્બર, ૧૯૮૧ સુધીના સંબંધિત છ મહિનાના ગાળામાં સંબંધિત સભ્ય જૂન, ઓગસ્ટ અને સપ્ટેમ્બર મહિનાઓ માટે બાકીદાર ગણાતો હતો, કારણ કે સ્વીકાર્ય રીતે તેણે આ પૈકી દરેક મહિનાના અંત સુધી વર્ગણી ચૂકવી નહોતી. જો આવું બને, તો અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલના મતે, જે અંતિમ કેલેન્ડર મહિના માટે તે બાકીદાર હતો, એટલે કે સપ્ટેમ્બર, ૧૯૮૧, તે પૂર્ણ થતાં જ ઓક્ટોબરની પ્રથમ તારીખે એવો સભ્ય ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ સમયગાળા માટે બાકીદાર ગણાઈ શકે. પરંતુ, સ્પષ્ટીકરણમાં જોગવાઈ કરેલી મુજબ, એવો સભ્ય આગળના કેલેન્ડર મહિના, એટલે કે ચોથા કેલેન્ડર મહિના માટે બાકીદાર ગણાય તે માટે, જે નિઃસંદેહ તેને ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ સમય માટે બાકીદાર બનાવે, ઓક્ટોબરની પ્રથમ તારીખે તે આ મહિના, એટલે કે ચોથા કેલેન્ડર મહિના માટે બાકીદાર કેવી રીતે કહેવાય, જ્યારે ઓક્ટોબરની વર્ગણી ચૂકવવાનો સમય હજી પૂર્ણ થયો નથી અને સ્પષ્ટીકરણ મુજબ તે મહિનાની ૩૧મી ઓક્ટોબર સુધી તેને ઉપલબ્ધ છે. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા રજૂ કરાયેલ અર્થઘટન "ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ" શબ્દસમૂહને સંપૂર્ણપણે નિરર્થક બનાવી દેશે. આ સંદર્ભમાં એ નોંધવું પણ આવશ્યક છે કે વિધાનમંડળે ૧૯૫૩થી કાયદાપુસ્તકમાં રહેલી કલમ ૩(૨૫) ની અગાઉની શરતને બદલીને, 'ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાના ગાળાની કોઈપણ બાકી' શબ્દોને દૂર કરીને અને તેના સ્થાને 'ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ ગાળાની બાકી' શબ્દો મૂકીને, સ્પષ્ટપણે જુદો વિધાનમંડળીય આશય વ્યક્ત કર્યો છે. આ સ્વયંસિદ્ધ છે કે 'ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ' ને 'ત્રણ

કેલેન્ડર મહિના' સમાન ગણાવી શકાય નહીં. આ સંદર્ભમાં, કલમ ૧૩ અને ૧૬માં વિધાનમંડળે જે શબ્દરચના અપનાવી છે તેની સરખામણી કરવી પણ રસપ્રદ છે, જેમાં કલમ ૧૩ હેઠળ પ્રતિનિધિ સંઘ તરીકે નોંધણી મેળવવા ઇચ્છતા અરજદાર સંઘે અથવા કલમ ૧૬ હેઠળ અરજી કરીને એવા પ્રતિનિધિ સંઘને સ્થાનચ્યૂત કરવા ઇચ્છતા પ્રતિસ્પર્ધી સંઘે, એવી અરજીના તાત્કાલિક પૂર્વવર્તી સતત ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાના ગાળામાં તે ઉદ્યોગમાં કાર્યરત કામદારોમાં પોતાની આવશ્યક ૨૫% સભ્યતા દર્શાવવાની હોય છે. સતત ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાનો ગાળો સ્વાભાવિક રીતે પ્રથમ મહિનાથી શરૂ થઈ ત્રીજા મહિને પૂર્ણ થાય. આવી શબ્દરચના ૧૯૬૫ પછી કાયદાપુસ્તકમાં જે રીતે કલમ ૩(૨૫) ની શરત અસ્તિત્વમાં છે તેમાં નોંધપાત્ર રીતે ગેરહાજર છે. વડી અદાલતને જે અર્થઘટન સ્વીકાર્ય થયું અને જે અમારા દૃષ્ટિએ યોગ્ય અર્થઘટન છે, તે કાયદાની આ જોગવાઈના અમલ પાછળ રહેલા વિધાનમંડળના આશયને સાકાર કરે છે. ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે જે સભ્યતા સાથે આપણે સંબંધિત છીએ તે એવા લોકોની છે કે જેઓ મોટાભાગે નિરક્ષર શ્રમિકવર્ગના છે અને બોમ્બેમાં અથવા અન્ય મહત્વના કેન્દ્રોમાં બી.આઈ.આર. અધિનિયમ હેઠળ આવતી વિવિધ કાપડ મિલો અને અન્ય ઉદ્યોગોમાં કામ કરે છે. તેઓ મોટા ભાગે ગ્રામિણ વિસ્તારોમાંથી આવે છે અને પોતાનું તથા પોતાના પરિવારના સભ્યોનું જીવનનિર્વાહ ચલાવવા રોજગારની શોધમાં દૂરદૂરથી આવે છે. આવા ગરીબ અને નિરક્ષર લોકો, જેઓ પોતાની ફરિયાદો રજૂ કરવા માટે પ્રતિનિધિ ક્ષમતામાં તેમની માટે કાર્ય કરતી સંઘોમાં જોડાય

છે, તેઓને પોતાની પસંદગીના સંઘો દ્વારા યોગ્ય રીતે પ્રતિનિધિત્વ મળવાની મંજૂરી આપવી જ જોઈએ. કાયદાના આ આંતરિક હેતુને સાકાર કરતું અર્થઘટન જ પ્રાધાન્ય પામવું જોઈએ. આવા કર્મચારીઓનું પ્રતિનિધિત્વ કરતી સંઘ, તેમની તરફથી મિલમાલિકોની સંસ્થા સાથે સામૂહિક વાટાઘાટની પ્રક્રિયા દ્વારા, નાણાકીય અને સામાજિક રીતે વધુ મજબૂત સ્થિતિ ધરાવતા નિયોજકોના સંઘો સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, જેઓ સ્વાભાવિક રીતે વિશાળ આર્થિક સાધનો ધરાવે છે અને કાનૂની તથા નાણાકીય ક્ષેત્રના કુશળ મગજોની સક્ષમ મદદ મેળવી શકે છે, ઔદ્યોગિક વિવાદોના યોગ્ય સમાધાનો સાધી શકે છે. તેથી, આવા અશિક્ષિત અને અસંગઠિત શ્રમિકોના સમૂહને નિયોજકોની આવી વધુ શક્તિશાળી સંસ્થા સાથે વાટાઘાટના હેતુસર ઝડપથી સક્ષમ સ્થિતિમાં માત્ર ત્યારે જ લાવી શકાય, જ્યારે તેમનું પ્રતિનિધિત્વ પ્રતિનિધિ સંઘ દ્વારા ચાલુ રહે. આવા અશિક્ષિત સમૂહોને માત્ર એટલા કારણે સભ્યપદમાંથી અલગ કરી શકાતા નથી કે તેમણે તેમની ફરિયાદો સામૂહિક રીતે રજૂ કરવા માટે તેમના વાટાઘાટ એજન્ટો/સંઘો દ્વારા આવશ્યક ગણાતી દર મહિને ૨૫ પૈસાની કે તેથી વધુ નામમાત્ર લવાજમની રકમ ચૂકવી ન હતી. બીઆઈઆર અધિનિયમ ઔદ્યોગિક લોકશાહીના સિદ્ધાંત પર આધારિત છે. અધિનિયમની કોઈપણ જોગવાઈ, જે આવા અશિક્ષિત શ્રમિક સમૂહોની જરૂરિયાતોને પૂરી કરવાનો પ્રયાસ કરે છે, તેનું અર્થઘટન એવું કરવું જોઈએ કે જે ઔદ્યોગિક લોકશાહીના સિદ્ધાંત અને અધિનિયમ દ્વારા સુનિશ્ચિત કરવામાં આવેલી સામૂહિક વાટાઘાટની પાયામાં રહેલા વિધાનમંડળના આશયને આગળ વધારે.

આવી કલ્યાણકારી યોજનાને ફળે ચઢાવે અને આવા અશિક્ષિત શ્રમિક સમૂહોના સભ્યપદની સતતતા સુનિશ્ચિત કરે એવું કોઈપણ અર્થઘટન, આવી કલ્યાણકારી કાનૂની જોગવાઈના આધારભૂત યોજનાને નિષ્ફળ બનાવે તેવા અર્થઘટન કરતાં પ્રાધાન્ય પામવું જોઈએ. તેથી, કોઈ વ્યક્તિને સભ્યપદમાંથી અલગ કરવા માટે કલમ ૩(૨૫) ના પરંતુકમાં સમાવાયેલ કાનૂની કલ્પનાનો આશ્રય માત્ર તે પરંતુકના કડક અર્થઘટન પરથી જ લેવો જોઈએ, અને આવી અયોગ્યતા લાવતી જોગવાઈના ઉદાર અર્થઘટન પરથી નહીં. તેથી, જો બે અર્થઘટનો સંભવિત હોય, તો સંઘના સભ્યપદ પર અયોગ્યતાકારક અસર કરતી પરંતુકની વ્યાપ્તિને મર્યાદિત કરતું અર્થઘટન, તેની વ્યાપ્તિને વિસ્તૃત કરતું અર્થઘટન કરતાં પ્રાધાન્ય પામવું જોઈએ. તેમ છતાં, અમે તાત્કાલિક ઉમેરવા ઇચ્છીએ છીએ કે કલમ ૩(૨૫) ને તેના પરંતુક અને સ્પષ્ટીકરણ સાથે વાંચવામાં આવે ત્યારે બે અર્થઘટનો પણ યુક્તિસંગત રીતે સંભવિત નથી. હકીકતમાં, ૧૯૬૫ માં સુધારાયેલ પરંતુકમાં વિધાનમંડળે ઉપયોગમાં લીધેલી સ્પષ્ટ ભાષા, સ્પષ્ટીકરણ સાથે વાંચતાં, વડી અદાલતને સ્વીકાર્ય થયેલું એકમાત્ર સંભવિત અર્થઘટન જ કલમ ૩(૨૫) ના પરંતુક અને સ્પષ્ટીકરણના મૂળ બંધારણમાંથી સ્પષ્ટપણે દેખાઈ આવે છે.

આ તબક્કે, અમે પ્રશ્નમાં રહેલી જોગવાઈના અપવાદખંડના સંબંધમાં અપીલકર્તા તરફના વિદ્વાન વકીલે રજૂ કરેલી એક વધારાની વ્યાખ્યાનો પણ ઉલ્લેખ કરી શકીએ. તેમણે રજૂ કર્યું કે છ મહિનાના સમયગાળા દરમિયાન ત્રણ કેલેન્ડર

મહિના કરતાં વધુ સમયનો અર્થ એવો થાય કે જો કોઈ સભ્ય બાકીદાર હોય અને તેણે જૂન, ૧૯૮૧ માસનું સભ્યફી જૂન, ૧૯૮૧ના અંત સુધીમાં ચૂકવ્યું ન હોય, તો સ્પષ્ટીકરણ મુજબ તે તે માસ માટે બાકીદાર ગણાશે. ત્યારબાદ અનુવર્તી મહિનાઓ, એટલે કે જુલાઈથી નવેમ્બર, ૧૯૮૧ દરમિયાન, જો તેણે જૂન, ૧૯૮૧નું સભ્યફી, મોડું હોવા છતાં, ચૂકવ્યું ન હોય, તો જૂન, ૧૯૮૧ માટેની બાકી રકમ જુલાઈ પછીથી યથાવત્ રહેશે. પછી જુલાઈ, ૧૯૮૧માં તેને જૂન, ૧૯૮૧ના સભ્યફીના બાકીદાર તરીકે એક મહિના કરતાં વધુ સમય માટે ગણવામાં આવશે, કારણ કે જુલાઈ, જૂન પછી આવે છે; અને જો જૂન, ૧૯૮૧ની બાકી રકમ ઑગસ્ટ, ૧૯૮૧ના આગામી મહિના સુધી પણ ચુકવાઈ ન હોય, તો ઑગસ્ટની શરૂઆતમાં તેને બે કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ સમય માટે બાકીદાર ગણવામાં આવશે, એટલે કે જૂન અને જુલાઈ, ૧૯૮૧ માટે; અને જો ઑગસ્ટના અંત સુધીમાં પણ જૂનનું સભ્યફી ચૂકવાયું ન હોય, તો સપ્ટેમ્બર, ૧૯૮૧ના પ્રથમ દિવસે તેને જૂન, ૧૯૮૧ના સભ્યફીના ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ સમય માટે બાકીદાર ગણવામાં આવશે, એટલે કે જૂન, ૧૯૮૧, જુલાઈ, ૧૯૮૧ અને ઑગસ્ટ, ૧૯૮૧. તેમના મત મુજબ, "ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ સમય માટે" આ વાક્યખંડની આ જ વ્યાખ્યા છે. આ વ્યાખ્યાને સ્વીકારવી કઠિન છે. ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ સમયનો અર્થ સ્વાભાવિક રીતે એ તપાસ માંગે છે કે સંબંધિત કેલેન્ડર મહિનાઓની બાકી રકમો એવી રીતે સંચિત થઈ છે કે આપેલા કોઈ ચોક્કસ સમયે, સંબંધિત છ મહિનાના ગાળામાંથી, તે ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ સમયનું

પ્રતિનિધિત્વ કરે છે કે નહીં. જ્યારે જૂન, ૧૯૮૧નું સભ્યફી જૂનના અંત સુધી ચૂકવાયું નહોતું, ત્યારે સ્પષ્ટીકરણ મુજબ સભ્યને જૂન, ૧૯૮૧ માટે બાકીદાર ગણવામાં આવશે. ભલે તે જુલાઈ, ૧૯૮૧માં જુલાઈ, ૧૯૮૧ના સભ્યફી સાથે જૂનનું સભ્યફી પણ ચૂકવે, છતાં અપવાદખંડને સ્પષ્ટીકરણ સાથે વાંચીએ તો તેને જૂન, ૧૯૮૧ માટે બાકીદાર માનવામાં આવશે. અનુમાનિત બાકીપો પછીથી દૂર કરવામાં આવે તો પણ તે બાકીપો તરીકે જ રહે છે. એકવાર સ્પષ્ટીકરણની અનુમાનાત્મક જોગવાઈ જૂન, ૧૯૮૧ની બાકી રકમ અંગે કાર્યરત થાય, ત્યારબાદ જૂન માસ માટે જુલાઈમાં કરાયેલ ચુકવણી જૂન, ૧૯૮૧ની બાકી અંગેની તે અનુમાનાત્મક જોગવાઈને કમજોર કરી શકતી નથી; આવી સ્થિતિ તે સભ્યના વર્તન સાથે તે ક્ષણે જોડાઈ જાય છે જ્યારે તેણે જૂનના અંત સુધીમાં સભ્યફી ચૂકવ્યું નથી. તે જૂન, ૧૯૮૧ની બાકી ગણાશે. તેવી તમામ અનુમાનિત બાકીઓ, જો તેણે અનુવર્તી દરેક કેલેન્ડર મહિનાના અંત સુધીમાં તે મહિનાનું સભ્યફી ચૂકવ્યું ન હોય, તો અનુક્રમે આવતા કેલેન્ડર મહિનાઓ માટે પણ ઉમેરાઈ શકે. જ્યારે એવું વર્તન ઑગસ્ટ અને સપ્ટેમ્બર, ૧૯૮૧ના અનુક્રમી કેલેન્ડર મહિનાઓ માટે પણ ચાલુ રહે, ત્યારે સ્પષ્ટીકરણ મુજબ તેને ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાના સમયગાળા માટે બાકીદાર કહેવાશે; પરંતુ હાલના સ્વરૂપમાં અપવાદખંડ માત્ર ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાના સમયગાળા માટેની બાકી જ નહીં, પરંતુ ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ સમયગાળાની બાકી માંગે છે. તેથી સંબંધિત સમયગાળાના ચોથા કેલેન્ડર મહિના માટે પણ એ દર્શાવવું આવશ્યક છે કે તેણે તે ચોથા કેલેન્ડર મહિના પૂરો થાય તે

પહેલાં તે મહિના માટેનું સભ્યફી ચૂકવ્યું નહોતું. ત્યારે જ કહી શકાય કે તે ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ સમય માટે બાકીદાર હોવાથી અપવાદખંડના ફલિતમાં આવે છે. જો અપીલકર્તા તરફના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા રજૂ કરાતી વ્યાખ્યા સ્વીકારી લેવાય, તો માત્ર એક જ મહિના, એટલે કે જૂન, ૧૯૮૧ની બાકીદારીના આધાર પર તે સભ્યપદથી વંચિત થવા પાત્ર બનશે, ભલે ત્યારબાદ જુલાઈ, ૧૯૮૧થી નવેમ્બર, ૧૯૮૧ સુધીના બાકીના પાંચેય મહિનાઓ માટે તે દરેક મહિના પૂરો થાય તે પહેલાં સમયસર સભ્યફી ચૂકવે. એવો અર્થ કાઢવાથી અપવાદખંડનું જાણે પુનઃમસોદાકરણ થઈ જાય અને પછી તેનો અર્થ એવો બને કે “જો તે આવા સમયના તરત અગાઉના છ મહિનાના સમયગાળામાં કોઈપણ કેલેન્ડર મહિના માટે બાકીદાર હોય” અને આવી બાકીદારી એક સમયે ઓછામાં ઓછા ત્રણ કેલેન્ડર મહિના સુધી યથાવત્ રહી હોય. એવો વિધાનકારી ઢાંચો નથી. હકીકતમાં, ૧૯૫૩થી કાયદાપુસ્તકમાં રહેલા પૂર્વવર્તી અપવાદખંડ હેઠળ પણ આવી કડક યોજના અસ્તિત્વમાં નહોતી. તેમાં પણ ઓછામાં ઓછા ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાની બાકીદારી આવશ્યક હતી, પરંતુ માત્ર એક કેલેન્ડર મહિના માટેની બાકીદારી જે ત્રણ કેલેન્ડર મહિના સુધી ચાલુ રહે, એવી ક્યારેય આવશ્યકતા નહોતી. અપીલકર્તા તરફના વિદ્વાન વકીલે “ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ સમય” શબ્દો પર જે ભાર મૂકવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે, તે તેમના મામલાને આગળ ધપાવતો નથી; કારણ કે “ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ સમય” વાક્યખંડ તે પ્રશ્નમાં રહેલા મહિના અગાઉના સંબંધિત છ કેલેન્ડર મહિનાના ગાળામાં આવેલ સમયાવધિને

સૂચવે છે, જેના દરમ્યાન સંબંધિત સભ્યના વર્તનની તપાસ થવાની છે. તે માટે, અપીલકર્તા તરફના વિદ્વાન વકીલે સૂચવ્યા મુજબ, સતત ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ સમયગાળો હોવો આવશ્યક નથી. ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ સમયગાળો બે સીમાબિંદુઓ ધરાવે છે, એક તો તે સમયગાળાની શરૂઆત અને બીજું તેનો અંત. આ સમયગાળા દરમિયાન સંબંધિત સભ્યના વર્તનની તપાસ કરવી પડે. ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ પૂર્વના છ મહિનાના સમૂહમાં તે ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ સમયગાળામાં પ્રસરી શકશે. ત્યારબાદ અપીલકર્તા તરફના વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું કે જો આ જ વિધાનમંડળનો આશય હોય, તો નીચે મુજબનો નવો અપવાદખંડ ઘડવો સરળ હતો: "જો તેનું સભ્યફી ચાર કેલેન્ડર મહિનાના સમયગાળા માટે બાકી હોય." જો આવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હોત તો વિધાનમંડળનો આશય કાર્યરૂપ થઈ શક્યો હોત, એ કલ્પવું સહેલું છે. પરંતુ એ જ આશય "ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ સમય માટે" એવા શબ્દપ્રયોગથી પણ સમાન રીતે સિદ્ધ થઈ શકે છે. આ બાબત પણ ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે વિધાનમંડળ બી.આઈ.આર. અધિનિયમની કલમ ૧૫ હેઠળની કાર્યવાહી માં પરીક્ષણાધીન રહેલા સંબંધિત મહિના પહેલાંના તરત અગાઉના છ મહિનાના સમયગાળાને ધ્યાનમાં લઈ રહ્યું હતું. આ છ મહિનાના સમયગાળામાં જો કોઈ સભ્ય ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ સમય માટે બાકીદાર હોય, તો તે ચાર કે પાંચ કે અતિશયમાં છ કેલેન્ડર મહિના માટે પણ બાકીદાર હોઈ શકે. આ બધી સંભવિતતાઓ આવરી લેવા વિધાનમંડળે પોતાની વિવેકબુદ્ધિથી "ચાર કેલેન્ડર

મહિનાના સમયગાળા માટે" એવા શબ્દપ્રયોગના સ્થાને "ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ સમય માટે બાકી" એવી પરિભાષા વાપરી છે. જે કંઈ હોય, હકીકત એટલી છે કે અપવાદખંડને સ્પષ્ટીકરણ સાથે વાંચતાં તેની સ્પષ્ટ ભાષા પરથી એવું ઠરાવવું જ પડે કે કોઈ સભ્યને ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ માટે અનુમાનિત ગૈર–સભ્ય ગણવા પહેલાં એ દર્શાવવું આવશ્યક છે કે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ પૂર્વના છ મહિનાઓ દરમિયાન, એટલે કે જૂન, ૧૯૮૧થી નવેમ્બર, ૧૯૮૧ના અંત સુધી, તે કોઈ પણ સમયે ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ સમય માટે સભ્યફીનો બાકીદાર હતો, એટલે કે ચાર કેલેન્ડર મહિના અથવા તેથી વધુ માટે. પરંતુ જો એ દર્શાવવામાં આવે કે અપવાદખંડના સ્પષ્ટીકરણ મુજબ તે માત્ર ત્રણ કેલેન્ડર મહિના અથવા તેનાથી ઓછા સમય માટે જ અનુમાનિત બાકીદાર હતો અને ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ લાંબા સમય માટે નહોતો, તો તેને ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ માટે ગૈર–સભ્ય માનવામાં આવી શકશે નહીં. આ પણ ધ્યાનમાં લેવું રહ્યું કે અપીલીય અદાલત, એટલે કે ઔદ્યોગિક અદાલત દ્વારા એક સ્પષ્ટ તથ્યનિષ્કર્ષ નોંધવામાં આવ્યો છે, અને તે વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ તથા વડી અદાલતની ખંડપીઠ દ્વારા સમર્થિત કરવામાં આવ્યો છે, કે સામાવાળા નં. ૪ની સંઘના ૬૧,૫૦૯ સભ્યો, જેમણે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ માસનું સભ્યફી તે મહિનાના અંત સુધીમાં ચૂકવ્યું નહોતું, તેઓ જૂન, ૧૯૮૧થી નવેમ્બર, ૧૯૮૧ દરમિયાન ત્રણ કેલેન્ડર મહિના માટે પણ બાકીદાર નહોતા, વધુમાં વધુ ત્રણ કેલેન્ડર મહિના કરતાં વધુ બાકીદારીનો તો પ્રશ્ન જ નહોતો. તેથી આ ૬૧,૫૦૯ કામદાર સભ્યોને માત્ર એટલા માટે કે ડિસેમ્બર

માસમાં જ તેમણે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ના અંત સુધી સભ્યફી ચૂકવ્યું નહોતું, સામાવાળા નં. ૪ની સંઘના ગૈર–સભ્યો તરીકે ગણાવી શકાય નહીં. કલમ ૩(૨૫) ની મુખ્ય જોગવાઈઓ તથા તેના ઉપબંધ અને તેની સમજૂતીનું સંયુક્ત વાચન કરતાં, વડી અદાલતે અપીલી અદાલતના આ દૃષ્ટિકોણને સમર્થન આપવું યોગ્ય હતું કે આ ૬૧,૫૦૯ કામદારોને ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ માં સામાવાળા નં. ૪ સંઘના સભ્ય રહેલા અને જેમણે સમયસર લવાજમ ચૂકવ્યો હતો એવા ૪૯,૬૭૦ કામદારોની ૧ જૂનની સંખ્યામાં ફરી ઉમેરવા પડતા હતા. આ આંકડો એકવાર ઉમેરવામાં આવે પછી, કુલ સભ્યસંખ્યાનો આંકડો સ્પષ્ટપણે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ માટે આવશ્યક ૨૫% ની લઘુત્તમ સભ્યસંખ્યાથી ઉપર જાય છે, કારણ કે તે ૫૬,૨૫૦ થી ઘણો વધુ થશે, જે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ માટે બોમ્બેની કપાસ કાપડ ઉદ્યોગમાં ૨૫% કામદારોની લઘુત્તમ આવશ્યક સભ્યસંખ્યા હતી. વડી અદાલતે જે અર્થઘટન રજૂ કર્યું છે અને જેને આ વર્તમાન ચુકાદામાં અમે યથાવત્ રાખીએ છીએ, તે લાગુ પડતાં, ઉપરોક્ત હકીકતી નિષ્કર્ષના આધારે આ નિષ્કર્ષથી બચી શકાય તેમ નથી કે બાકી રહેલાં મહિનાઓ અંગેની તપાસ સિવાય પણ, ઓછામાં ઓછું ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ ના પ્રથમ મહિના માટે સામાવાળા નં. ૪ સંઘની સભ્યસંખ્યા બોમ્બે શહેરની કપાસ કાપડ ઉદ્યોગમાં કામદારોની સંખ્યાના ૨૫% થી વધુ હતી. તેથી, એ સ્પષ્ટ બને છે કે બી.આઇ.આર. અધિનિયમની કલમ ૧૫ હેઠળ સામાવાળા નં. ૪ સંઘની નોંધણી રદ કરવા માટે અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજી નિષ્ફળ જશે, કારણ કે માર્ચ, ૧૯૮૨ પહેલાંના સંબંધિત ત્રણેય

મહિનાઓ, એટલે કે ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧, જાન્યુઆરી, ૧૯૮૨, ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૨ અને જૂન, ૧૯૮૨ માટે પણ, સામાવાળા નં. ૪ ની સભ્યસંખ્યા ૨૫% થી નીચે આવી ગઈ હતી એવું માનવા માટેની ઉક્ત જોગવાઈની આવશ્યકતાઓ સ્થાપિત રહેતી નથી. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા ન્યાયસંગત રીતે સ્વીકારવામાં આવ્યું છે કે, જો ડિસેમ્બર, ૧૯૮૧ ના એક જ મહિના માટે સભ્યસંખ્યા આવશ્યક ૨૫% થી ઉપર હોય, તો અરજી નિષ્ફળ જવાની છે.

અપીલકર્તા તરફથી વિદ્વાન વકીલે લેખિત પ્રસ્તાવોમાં કરેલ આ દલીલ કે જો લવાજમ સતત ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાઓ સુધી બાકી રહે, તો ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાનો અવકાશ પૂર્ણ થતાની સાથે જ તેનો અવશ્ય એવો અર્થ થાય કે લવાજમ ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ અવધિ માટે બાકી છે, તે સ્વીકાર્ય ઠરી શકતી નથી; તેનું સાદું કારણ એ છે કે વિધાનમંડળે કલમ ૩(૨૫) ની જોગવાઈની પરંતુકમાં સ્પષ્ટ શબ્દપ્રયોગ કરીને જે આશય વ્યક્ત કર્યો છે તે એવો છે કે સંબંધિત મહિનાથી પૂર્વવર્તી છ મહિનાના સમૂહકાળની અંદર કોઈ નિશ્ચિત સમયે સંબંધિત સભ્યનો લવાજમ માત્ર ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાઓ માટે નહીં, પરંતુ તેનાથી વધુ લાંબી અવધિ માટે બાકી હોવો જોઈએ, અને તે માટે, સ્પષ્ટીકરણ મુજબ જે પહેલાના ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાઓ દરમિયાન લવાજમ ભરવામાં આવ્યો નથી તે સિવાય, વધારાના એક વધુ કેલેન્ડર મહિનાનો લવાજમ પણ બાકી રહેલો હોવો આવશ્યક બને છે. એવી રજૂઆત કે જ્યારથી એવું જણાય કે લવાજમ ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાઓ

સંબંધે બાકી છે, ત્યારથી એનો અર્થ એ થાય કે લવાજમ ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ અવધિ માટે બાકી છે, તે સ્વવિરોધી છે. લવાજમ જો માત્ર ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાઓ માટે જ બાકી હોય, તો કોઈપણ રીતે તેને ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ સમય માટે બાકી ગણાવી શકાય નહીં. "ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાથી વધુ અવધિ" આ શબ્દસમૂહનો અર્થ અનિવાર્ય રીતે એવો થાય છે કે પ્રશ્નમાં આવેલા મહિનાથી તાત્કાલિક પૂર્વવર્તી છ કેલેન્ડર મહિનાના સમૂહકાળની અંદર, જેમ અગાઉ દર્શાવ્યું છે, ચૂક ન કરનાર સભ્યનું વર્તન માત્ર ત્રણ કેલેન્ડર મહિનાઓ પૂરતું નહીં, પરંતુ ત્રણથી વધુ, અર્થાત્ ઓછામાં ઓછા ચાર, જો ચારથી વધુ નહીં હોય તો, કેલેન્ડર મહિનાઓના સંદર્ભમાં લવાજમ ન ભરવાના રૂપમાં આવરી લેવાય છે.

પરિણામે, અપીલ નિષ્ફળ જાય છે અને નામંજૂર કરવામાં આવે છે. કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં, ખર્ચ બાબતે કોઈ આદેશ કરવામાં આવતો નથી.

The translation of this judgment has been provided by M/s. Hyperlink E–Solution Private Limited.

==

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: *The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.*